

הישיבה המאתים-ושבעים-וארבע של הכנסת החמישית

יום שני, א' אב תשכ"ג (22 יולי 1963)

ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.03

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

המקומיות (מס' 3), תשכ"ג—1963 — שחור מועדת הפנים,
(ב) חוק המועצה לייצור ולשיווק של אגוזי אדמה (תיקון),
תשכ"ג—1963 — שחור מועדת הכלכלה.
לדיון מוקדם: חוק לתיקון פקודת המועצות המקומיות,
תשכ"ג—1963 — הצעת חברי הכנסת י. ח'מיס.
כן הונחה על השולחן חוברת מילואים לסקירת שר הסעד.

היו"ר ק. לוז: אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. אבקש את מזכיר הכנסת להודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת מ. רוזמי: ברשות יושב ראש הכנסת, הגני מתכבד להודיע, כי על שולחן הכנסת הונחו: לקריאה שנייה ושלישית: (א) חוק לתיקון פקודת המועצות

ב. שאילתות ותשובות

(2) האם תהינה עוד הגרלות בהוצאות הממשלה בשנת התקציב הנוכחית, הוצאות החורגות מן התקציב שאושר לשנת 1963/64?
(3) כיצד מתכוננת הממשלה, אם כן, לממן הוצאות מוגבלות אלה?
(4) האם יוגש לכנסת תקציב נוסף?

היו"ר ק. לוז: נשמע עכשיו שאילתות ותשובות.

שר-האוצר פ. ספיר: (1) תכניות השיכון לעולים תגדלנה בהתאם לצרכי העליה ב־70 מיליון ל"י. הסכום לכיסוי מענקים להזלת מצרכים יגדל אף הוא. הסכום שנקב חברי הכנסת אידוב כהן אינו מדויק.

1. תיקונים בחוק בקשר עם שערוריית רכוש עקב פיתוח המטבע
חברי הכנסת א. כהן שאל את שר האוצר ביום ד' בתמוז תשכ"ג (26 ביוני 1963):
כשעלו נתפרסם דבר הסכם שנעשה, או הבטחה שניתנה, בנוגע לאפשרויות של שערוריית רכוש ו/או הפחתת הפרשי הצמדה, לאחר שפיתוח המטבע העמיד מפעלים רבים בפני ההכרח לעשות זאת.

פרטים מלאים יומצאו עלי ידי ועדת הכספים.
(2) כן, להוצאות בטחון.
(3) ממקורות נוספים.
(4) לא ברור עדיין אם יירש תקציב נוסף.

אי לכך אבקש את כבוד השר להשיבני:
(1) האין כבוד השר סבור, שמילוי הבטחה זו מחייב הכנת תיקוני חוק בהקדם?
(2) היוכל כבוד השר להודיע לבית, מה הצעדים שמש"ר רדו מתכוונן לנקוט, כדי להציע לכנסת לחוקק את התיקונים הדרושים?

3. כוונת הממשלה למכור את המניות שיש לה בחברת "וולפסון-קלור-מאיר"

שר-האוצר פ. ספיר:
(1) התשובה לשאלה הראשונה היא: כן.
(2) ביום ט' בתמוז תשכ"ג (1 ביולי 1963) הופצה, בהתאם לגוהל המקובל, הצעת תזכיר — הצעת חוק" בנידון. בג"מ מההליכים הקבועים בענין זה, תובא הצעת החוק לדיון ולאישור הבית.

החבר הכנסת א. כהן שאל את שר האוצר ביום י"א בתמוז תשכ"ג (3 ביולי 1963):
בעתונות נתפרסמה לאחרונה ידיעה שכוננת הממשלה למכור מניותיה בחברת "וולפסון-קלור-מאיר".
אי לכך אבקש את כבוד השר להשיבני:

2. תקציב נוסף לשנת 1963/64
חברי הכנסת א. כהן שאל את שר האוצר ביום י"ב בתמוז תשכ"ג (2 ביולי 1963):
בעתונות נתפרסם לאחרונה, כי הוצאות הממשלה תגדלנה עוד בשנת התקציב הנוכחית ב־120 מיליון ל"י, — מהם כ־70 מיליון ל"י לכיסוי הוצאות מוגדלות של משרד השיכון, וכ־50 מיליון ל"י לכיסוי מענקים להזלות מצרכים.

(1) האם זאת היא מגמת הממשלה?
(2) אם כן, למי ואימתי תמכור הממשלה מניותיה?
(3) האם תמכרן לשותפיה האחרים, ליחידים, או לציבור בכלל?
(4) האם תמכרן באמצעות הבורסה, או באמצעות מכרז?
(5) ובמקרה שאין בכוננת הממשלה למכור מניותיה בחברה, הריני מתכבד לשאול: הגכונה הידיעה, כי החברה הגי' מתרכות בעיקר בעסקים בנכסי דלא נידי בערים הגדולות, וממעטת להקדיש אמצעים להקמת תעשיה באזורי פיתוח?

אי לכך אבקש את כבוד השר להשיבני:
(1) האם ידיעות אלה נכונות?

ישיבה רע"ד, א' אב תשכ"ג (22 יולי 1963) — שאילתות ותשובות (א. כהן, פ. ספיר, פרלשטיין, נ. לוי, וילנסקה) —

שיעורי המסים אינה שוללת כניסתם לתוקף של השינויים במס שבח מקרקעין ובמס עזבון, הנמצאים כבר בתהליך חקיקה. כמו כן אותם המוצרים, שתהא אסורים ליבוא, יוח"ט לט לכלול אותם במסגרת הליברליזציה, אפשר כמובן שיוט" לו עליהם מכסי מגן או מכסי קניה, בלי שמחירי המוצרים בשוק יעלו. כן אפשר שנציע מסים המוטלים על מוצרי מות" רות מובהקים, שהם נחלת שכבה מצומצמת".

בהקשר לכך אודה לכבוד השר אם יואיל להשיבני:

(א) האם התחייבותו של שר האוצר הקודם על אי-העלאת המסים מחייבת את הממשלה הנוכחית?

(ב) אם כן — המוכן כבודו להכריז שהתחייבות זו תכובד?

(ג) אם יתברר שמאו הכרזתו של שר האוצר הקודם הוטלו או הועלו מסים בניגוד להתחייבותו, — האם יפעל כבוד השר לביטול מסים אלה?

שר-האוצר פ. ספיר:

א. כן.

ב. התחייבותה של הממשלה, בקשר לאי-העלאת מסים בשנת התקציב הנוכחית, אותה ציטט חבר-הכנסת נחום לויין בשאלתה, כובדה עליידי הממשלה היוצאת ותכובד גם על-ידי הממשלה הנוכחית.

ג. התשובה על שאלה זו כלולה כבר בפיסקה הקודמת.

6. ידיעה על הסכסוך בין בעלי בת-י-חרושת לזכוכית, המונע את הפועלים מלעבור מבית-חרושת אחד למשנהו

חברת-הכנסת א. וילנסקה שאלה את שר המסחר והתעשייה ביום כ"ו באייר תשכ"ג (20 במאי 1963):

נודע לי כי בין בעלי בתי-החרושת „גביש“ (ראשון לציון), „צור“ (בתים) ו„שפיר“ (פתח-חקה) קיים הסכסוך, חשאי, לפיו אסור לפועלים לעבור מבית-חרושת אחד לשני בלי רשות בכתב מאת המעביד.

היות ושכר העבודה בבית-החרושת „שפיר“ גבוה משכר העבודה ב„גביש“ וב„צור“ — מהווה הסכסוך זה גורם הכור כל את חופש העובדים בשני בתי-החרושת הראשונים לעבור לבית-חרושת „שפיר“, אם רצונם בכך.

בעוד שהמחירים של מוצרי הזכוכית עולים בשיטתית בכל שלושת המפעלים ומגדילים את הרווח של המעביד, הרי כבילת חופש העובד לעבור ממקום עבודה אחד למשנהו מהווה פגיעה קשה בחופש הפרט של העובד.

רצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם ידוע לו דבר קיום הסכסוך זה בין המעבידים משלושת בתי-החרושת?

2. מה בדעתו לעשות כדי להבטיח לעובד את החופש לבחור לו את מקום עבודתו הרצוי לזו?

שר-המסחר והתעשייה פ. ספיר:

לא ידוע לנו מניין שאבה חברת הכנסת את האינפורמציה הכלולה ברישה של השאלתה. במשרדנו גם לא ידוע על עליית מחירים במפעלים אלה.

(1) לא ידוע למשרדנו על הסכסוך כזה.

(2) הסכסוך מסוג זה הנוגע ליחסי עבודה אינו בתחום תפקידו של משרד המסחר והתעשייה.

6 לפי דברי ההסבר לתקציב 1963/64 השקיעה הממשלה בחברה 1,250,000 ל"י עם ייסודה, ותשקיע עוד 1,400,000 ל"י בשנת התקציב הנוכחית, הסבור כבוד השר כי עוד קיימת ההזדקה להשקעות כה ניכרות בחברה הנ"ל?

שר-האוצר פ. ספיר:

(1) כן.

(2) לחברת-בת של בנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ, אם תקבל ואחרי שתקבל לכך הסכמה של שותפיה בחברה.

(3) השקעות הממשלה בחברת וולפסון-קלור-מאיר, שאי-נן עולות על מיליון ורבע מיליון ל"י, מכוונות להגברת חלקה של החברה בחברת גאי-סירסקו, שעיקר השקעותיה במפעלי תעשייה.

4. עריכת מחקר מסעמינה להכנסות באוצר בדבר אפשרויות מיסוי מוגבר בתקופת חירום

חברת-הכנסת ש. פרלשטיין שאלה את שר האוצר ביום י"א בתמוז תשכ"ג (3 ביולי 1963):

בעתונות נפרסם לאחרונה שמינהל ההכנסות באוצר אירגן צוות מחקרי, בראשותו של ד"ר א. מורג, במטרה לחקר אפשרויות מימון-חירום בישראל עליידי מיסוי ובודרכים אחרות.

אי לכך אבקש את כבודו להשיבני:

א. הנוכחה הידיעה?

ב. אם נכונה היא — מה היה המניע המיוחד ליוזמה כזאת דווקא עכשיו?

ג. האם בכונת מינהל ההכנסות להגביר את המיסוי הכולל בארץ בזמן הקרוב?

ד. האם גורם האוצר, כי תקופת חירום, שתחייב מיסוי מוגבר, נראית עתה באופק?

ה. כיצד מתיישבת פעולה זו של מינהל ההכנסות עם פעולתה של ועדת צדוק, שמגמתה המוצהרת היא להפחית כביכול את נטל המסים?

שר-האוצר פ. ספיר:

א. הידיעה נכונה.

ב. מחקר זה נעשה במסגרת פעולות התיכנון לטווח ארוך.

ג. לא. להוציא, כמובן, הפעולות הנעשות באופן שוטף, במגמה להתקרב יותר ויותר לגביית מס אמת, במסגרות הקיימות.

ד. לא.

ה. כשים לב לתשובתי על שאלתו השלישית של השואל הנכבד, אין כל סתירה בין השתיים.

5. התחייבותו של שר האוצר הקודם על אי-העלאת מסים

חברת-הכנסת נ. לויין שאלה את שר האוצר ביום ט"ז בתמוז תשכ"ג (8 ביולי 1963):

דברי שר האוצר של הממשלה הקודמת, מר לוי אשכול, על הצעת התקציב לשנת 1963/64, שהושמעו מעל במת הכנסת ב-31 בדצמבר 1962, כללו התחייבות לגבי אי-העלאת בשיעורי המסים, בין ישרים ובין עקיפים. מר אשכול הכריז: „למען הבהירות אודיש כי ההתחייבות שלא להעלות את

חולים, ופקידים בכירים אחרים בקופת-חולים, כי קיים מחסור ברופאים מקצועיים ורופאים כלליים. לפי הנתונים הסטטיסטיים שיש שהם הביאו, חסרים ברגע זה לקופת-חולים 120 רופאים ועוד כמה עשרות רופאים להחלפה, וכן חסרים 355 אחיות ו-80 רוקחים חדשים. מר י. קנב הוסיף ואמר ש"אם המוסדות האחראיים לא ימצאו דרך לפתרון הבעיה של המחסור בפר-סונל רפואי, נעמוד בפני קאטאסטרופה גדולה בשטח מתן טיפול רפואי בעתיד הקרוב".

אי לכך אודה לכבודו אם יואיל להשיבני:

- (1) האם נכונים הנתונים הסטטיסטיים שהביא מר קנב?
- (2) מה היה מספר הרופאים, האחיות והרוקחים (בנפרד) בסוף שנת 1962 בקופת-חולים, ומה — במדינה?
- (3) מה הם צרכי הארץ מדי שנה ברופאים, באחיות וברוקחים, לאור גידול האוכלוסיה הטבעי והעליה הממוצעת בשנים האחרונות?
- (4) מהו מספר הרופאים, האחיות והרוקחים שסיימו את חוק לימודיהם בארץ במשך שנת הלימודים האחרונה?
- (5) מהו מספר הרופאים, האחיות והרוקחים שעלו לארץ בשנת 1962?
- (6) מה בדעת כבודו לעשות כדי לספק את צרכי הבריאות של האוכלוסיה אם יתברר שאין הגידול השנתי של רופאים, אחיות ורוקחים מדביק את הצרכים?

סגן שר הבריאות י. רפאל:

(1) אי אפשר לבחון דיוקה של סטטיסטיקה המתייחסת למחסור בכוח-אדם רפואי, כי אין קנה-מידה אבסולוטי לשיעור כוחות העבודה הדרושים כשנתי הרפואה השונים. ישראל צועדת בראש בין כל מדינות העולם לגבי שיעור הרופאים — רופא אחד לכל 400 נפש, העולה פי שניים ויותר על השיעור המקובל בארצות המפותחות ביותר. האוכלוסיה התרגלה למצב השפע הקיים, וייתכן שאילו היו תנאי ההעסקה והשכר הרי-אלי מותאמים יותר למצב ההיצע והביקוש, לא היו מתהווים מצבים הנראים במבט הראשון כמצבים של מחסור. למשל, אילו הוטבו במידה ניכרת תנאי השכר של רופאים כלליים ומקצועיים באזורים מרוחקים מן המרכזים העירוניים, לעומת כל אפשרויות ההשתכרות של רופאים במרכזים העירוניים, ייתכן שמספר גדול יותר של רופאים היה נמשך מתוך רצון לאזורים המרוחקים. וכן, אילו היתה הטבה ניכרת בתנאי עבודתן של האחיות העובדות במשמרות לילה בבתי-החולים, ייתכן שמספר רב יותר של אחיות היה נמשך לבתי-החולים במקום המרפאות והתחנות לרפואה מונעת.

(2) בסוף שנת 1962 היו במדינה: רופאים — 5,755; רוקחים — 1,383; אחיות — 6,732. מהן אחיות מוסמכות — 2,749, ואחיות מעשיות — 3,983.

(3) כפי שהוסבר בסעיף (1), אי-אפשר איפוא לדבר על צרכים אבסולוטיים. אפשר רק לחשב לפי שיעורי הכוחות הקיימים בהביאנו בחשבון את העובדה שיש לנו שיעור גבוה של רופאים, שאין מחסור כללי של רוקחים ושמספר האחיות הקיים, וברטס מספר האחיות המוסמכות, איננו הולם את הדרישות, במיוחד בבתי-החולים.

תוך הסתייגויות אלה נוכל לומר: „צרכי“ הארץ מדי שנה (עם תוספת ממוצעת של 90,000 נפש לשנה) הם כלהלן: רופאים (רופא לכל 400 נפש) — 225; רוקחים (רוקח לכל 1,760 נפש) — 53; אחיות (אחות לכל 340 נפש) — 265.

(4) סימו לימודיהם בשנת 1962 וקיבלו רישונו: רופ' אים — 66; רוקחים — 13; אחיות — 564 (מוסמכות 262, מעשיות 302).

7. הצעה להויל את מחיר הסוכר בתנאי שתאסר הגברת התפוקה חברת-הכנסת ש. לורנץ שאל את שר המסחר והתעשייה ביום י"א בתמוז תשכ"ג (3 ביולי 1963):

בעתונות נתפרסמה ידיעה שמפעל הסוכר „סוגת“ פנה אל כבודו והודיע שיוכל ומוכן להויל את מחיר הסוכר ב-270 ל"י לטון, אם יאופשר לו להגביר את התפוקה מ-12,000 טון ל-22,000 טון לעונה.

הנני מתכבד לשאול:

- (1) האם נכונה הידיעה הנ"ל?
- (2) מה הם הקשיים להגביר את התפוקה הנ"ל?
- (3) האם יעשה כבודו למען אפשר את הגברת התפוקה ועליידי זה — גם את ההוזלה הגדולה במחיר הסוכר?
- (4) מתי יש לצפות שנוכה להוזלת המחיר כנ"ל?

שר-המסחר והתעשייה ס. ספיר:

(1) נכון, בעלי המפעל הגישו תחשיבים המראים כי ניתן להויל את מחיר הסוכר בסך 200 עד 270 ל"י לטון אם תוגדל התפוקה מ-12,000 טון ל-20,000 טון.

(2, 3, 4) מיניתי ועדה שהוטל עליה לבדוק את מידת דיוקם של התחשיבים האמורים ואת המסקנות הנובעות מכך.

8. עניני קבורה בצפת

חברת-הכנסת מ. פרוש שאל את שר הדתות כיום י"ג בסיון תשכ"ג (5 ביוני 1963):

הובא לידיעתי שגם אחרי איסור הרבנות המקומית בצפת ולמרות הוראת משרד הדתות לא להשתמש עוד בבית-העל"מין העתיק שלא נותר בו מקום פנוי ועל אף העובדה שפתחו בית-עלמין חדש — מוסתפים לקבור בשטח בית-העלמין העתיק למרות חילול הקברים הנגרם בשל כך.

רצוני איפוא לשאול את כבוד השר:

- (א) מדוע אין מביאים לדין את העבריינים העוסקים בקבורה שלא כדין ושלא כחוק?
- (ב) מדוע לא הובאו לדין פלילי האחראים להפקרות ולעזובה ששררה בבית-העלמין במשך שנים רבות?
- (ג) היסכים אחי כבוד השר שהיד הרכה של משרדו מעודדת את העבריינים להמשיך בהפקרות?

שר-הדתות ז. ורהפטיג:

(א) ביום ו' בטבת תשכ"ב (13 בדצמבר 1961) שללנו את הרשיון מן המטפלים בעניני הקבורה בצפת, שפעלו תחת השם „חברה קדישא“ שלא כהוגן.

(ב) לפי הצעת רב העיר הוצאנו רשיון לחברה קדישא מאוחדת לכל העדות בסיקוהה של הרבנות והמועצה הדתית המקומית, והיא עוסקת בקבורת נפטרים כדין, כחוק ובסדר ציבורי.

(ג) דאגנו לאיתור ורכישת שטח חדש לבית-עלמין והתחלנו בהכשרתו. כבר התחילו בקבורה במקום.

(ד) נכון שישנם עבריינים העוברים על הדין ועל החוק, ודרשנו מפקלית המדינה להעמידם לדין.

9. סטטיסטיקה של כוח-העבודה הרפואי

חברת-הכנסת ב. ארדיטי שאל את שר הבריאות ביום י"א בתמוז תשכ"ג (3 ביולי 1963):

במסיבת עתונאים בתל-אביב, שנקראה עליידי הנהלת קופת-חולים, הדגישו מר יצחק קנב, יושב-ראש מרכז קופת-

ישיבה רע"ד, א' אב תשכ"ג (22 יולי 1963)
— שאילתות ותשובות (רפאל, ב. כהן, ארדיטי, קרגמן) —

- אי לכך אודה לכבוד השר אם יואיל להשיבני:
1. האם הידיעה היחה נכונה?
 2. אם כן — הביקש המשרד את הבאת האחראים לדין?
 3. מה צעדים יש בדעת המשרד לנקוט כדי לוודא אם בבתי-חרושת אחרים אין משתמשים בבשר אסור לייצור נק"ניק ומוצרים דומים?
 4. מה הצעדים האדמיניסטרטיביים שינקוט המשרד כדי למנוע בעתיד עבירות כאלה?
 5. היש בדעת המשרד להגיש הצעת חוק מתאימה שתביא לידי החמרת הענשים?

סגן שר הבריאות י. רפאל:

הטיפול בתחרמת בשר גמל בבית-החרושת לנקניק ביפו, עליה מדבר השואל הנכבד, נמצא בידי המחלקה הווטרנרית של עיריית תל-אביב-יפו, שהיא הרשות המוסמכת לפיקוח על בשר ומוצרי בשר בתחום שיפוטתה. הפיקוח על השחיטה נמצא בידי הרופאים הווטרנריים של משרד החקלאות והרשר' יות המקומיות, ומתפקידם למנוע שימוש בבשר פסול בייצור מוצרי בשר. אין בדעת משרדנו ליטול כל יזמה בשטח זה.

12. העסקת עובדי-דחק בבית-החולים רמב"ם בחיפה

חברה-הכנסת י. קרגמן שאל את שר הבריאות ביום י"ט בתמוז תשכ"ג (11 ביולי 1963):

נודע לי, כי בבית-החולים רמב"ם בחיפה מועסקות זה שלוש-ארבע שנים באופן רצוף מספר עובדות בעבודות דחק. ההכנסה שלהן ברוטו מגיעה ל-110 לירות לחודש. מזה אחת מהן, לפחות, מוציאה לנסיעה לעבודה סך 35 לירות לחודש.

אחדות מעובדות אלה מועסקות בעבודות אחראיות ומקצועיות.

האין כבוד השר רואה חובה לעצמו לקבוע להן תנאי עבודה הוגנים המקובלים בארץ למועסקים מספר שנים באותו מקום העבודה?

סגן שר הבריאות י. רפאל:

בבית-החולים הממשלתי רמב"ם בחיפה מועסקים כ-70 עובדים ועובדות בעבודות דחק. עובדים אלה מקבלים את שכרם ממשרד העבודה והם נשלחים עליהם לעבודה בבית-החולים. סידור דומה קיים גם במוסדות ממשלתיים אחרים, ועד כמה שידוע לי, גם במוסדות עירוניים.

בהתאם להוראות אין בית-החולים רשאי לשלם לעובדים אלה דמי נסיעה, אולם הם רשאים להשתמש בתחבורה של בית-החולים במידה שהיא קיימת.

עובדים אלה אינם נכללים בתקן, אולם במקרה שמתפנה תקן ואחד מעובדי הדחק מתאים לתפקיד הפנוי, הוא מתקבל לעבודה. זה קורה, לצערנו, אך לעתים רחוקות, כי הרוב המכריע של עובדי-דחק הם מקרי סעד, שאינם מסוגלים לעבודה תקינה.

5) עלו ארצה בשנת 1962 וקיבלו רשיונות: רופאים — 186; רוקחים — 69; אחיות — לפי הממוצע השנתי של אחיות עולות שאושרו בשנים האחרונות על-ידי הוועדה להכרת המעמד המקצועי של אחיות מחוץ-לארץ — 145 (40 מוס' מכות, 105 מעשיות).

השוואת ה"צרכים" עם הגידול:

	רופאים	רוקחים	אחיות
רופאים	225	252	709 (302 מוסמכות, 407 מעשיות)
רוקחים	53	82	
אחיות	265	709	

יש להעיר שהגידול אינו מביא בחשבון את הנשירה מחמת יציאה לפנסיה, פטירה או הפסקת העבודה מכל סיבה אחרת. הנשירה אצל הרופאים והרוקחים איננה גדולה, אבל אצל האחיות, ובפרט בקרב אחיות בבתי-החולים, הנשירה גדולה מאד, וזאת בעיקר בגיל צעיר מפאת נישואים ולידה.

נראה לנו שאין צורך בפעולה מיוחדת בשלב זה לשם הגדלת מספר הרופאים והרוקחים. אשר לאחיות, נוקט עתה משרדנו שורה של צעדים דחופים כדי למנוע נשירת אחיות במספרים ניכרים ולהחזיר לעבודה את האחיות שפרשו.

10. הוראות וכללים בענין ניתוחים

חברה-הכנסת ב. כהן שאל את שר הבריאות ביום י"ז בתמוז תשכ"ג (9 ביולי 1963):

ב"הבוקר" מיום 3 ביולי 1963 פורסמה ידיעה כי משרד הבריאות נתן הוראה לא לבצע ניתוחי מתים, פרט למקרים שבהם יש צורך לערוך חקירה במעשה פלילי. כן נאמר בידיעה, כי שר הבריאות וסגנו מתערבים במקרים רבים למניעת ניתוחי מתים.

אי לכך אבקש את כבוד השר להשיבני:

(א) האם נכונה ידיעה זאת?

(ב) אם כן, האין היא נוגדת את החוק?

(ג) לפני למעלה משנה הורכבה ועדה לקביעת כללים בשטח זה, הים חברי הוועדה ומתי תגיש את מסקנותיה?

סגן שר הבריאות י. רפאל:

(א) הידיעה איננה נכונה.

(ב) ראה גא התשובה לשאלה א'.

(ג) חברי הוועדה הם: פרופ' ה. אונגר, הרב י. אריאלי, פרופ' א. דה-פריס, ד"ר מ. יהל, ד"ר מ. חזן, עורך-דין נ. ליפ' שיץ, ד"ר ח. שיבא, ד"ר פ. שלינגר, והרב א. שפירא.

אני מקווה שהוועדה תסיים עבודתה תוך שבועות מספר.

11. צעדים נגד שימוש ב"בשר גמל

בבית-החרושת לנקניק

חברה-הכנסת ב. ארדיטי שאל את שר הבריאות ביום י"ט בתמוז תשכ"ג (11 ביולי 1963):

בעתונות נמסר שהמשרדה גילתה בשר גמל בבית-החרושת לנקניק ביפו ושהיא פנתה למשרד הבריאות בנידון.

ג. חוק הבלו על דלק (תיקון), תשכ"ג — 1963 *

(קריאה ראשונה)

בענין זה באופן פעיל והיית שותף לכל הבריורים וההכרעות בענין זה. כמו־כן גם מפלגת הפועלים המאוחדת, מפ"ם, הצביעה בעד החוק, חוק הקונצסיה, כאשר הובא לכנסת. ואם כי חברי־הכנסת בנטוב לא התייחסו לתיקונים הטכניים שבחוק, אנסה לענות על כל שלוש השאלות שהעלה.

השאלה הראשונה מתייחסת לחברת החשמל. לפי דבריו מרשה הממשלה, "לשדוד" את חברת החשמל. צאו וראו: יש חברה, חברת החשמל, שהיא כולה ממשלתית, ויושבים שרים בממשלה הנותנים לחברות אחרות — אמנם בחברה אחת משתתפת הממשלה בשליש ובשניה ב־10% — "לשדוד" את החברה הממשלתית. הבה נראה מה היא המציאות בענין זה.

קודם כל אני רוצה להגיד: אין זו אמת שהחברה המ־שותפת שהוקמה עליידי חברות הדלק, כדי לקנות דלק עבור חברת החשמל, אינה נוקפת אצבע בקשר עם קניות המוּט. גם לא נכונה הידיעה שחברת החשמל יכולה עכשיו — היא כבר למדה מהנסיון — לבצע את הקניות בעצמה. היתה תקופה שבה החליטה חברת החשמל לנסות את מזלה ולקנות את הדלק בעצמה. אגב, אין בזה עוול, עד שאין חוק אחר — וזו חברה ממשלתית — שפקיד שעסק בזה באוצר, יעץ לחברה בענין זה. חברת החשמל החליטה בעצמה, לפי שיקולה היא, ולאור המצב המיוחד — הקשור בענין זה מאד־מאד עם החרם הערבי, ואני חושב שהמציאות הוכיחה כי היא החליטה החלטה נכונה — להסתלק מהאפשרות של קניות בעצמה. הנהלת חברת החשמל אישרה לא פעם בוועדת הכספים של הכנסת את חשיבות השירות שהיא מקבלת ואת ערכו. אסור לצטט פרוטוקולים של ועדת הכספים, אבל אם רוצים, אפשר למצוא זאת.

הבה נראה את המספרים אשר חברי־הכנסת בנטוב דיבר עליהם. חברת החשמל הממשלתית, לפני שקמה, ב־1955 — ואינני אומר שהמחיר ירד רק בגלל זה שקמה החברה הממשלתית — שילמה 17.78 דולר בעד טונה מוּט. אחר־כך, בשנת 1958, ירד המחיר עד 15.04 דולר בעד מוּט שקונים בחוץ־לארץ. אחרי קום החברה המשותפת נמצאים המחירים כל הזמן בירידה, וזאת, אני חושב, בגלל חכמתה, היכולת והנסיון שרכשה החברה. מחיר המוּט ירד איפוא מ־13.21 דולר בשנת 1960 ל־12.60 דולר בשנת 1962 ול־12.40 דולר בשנת 1963. דומני, חברי־הכנסת בנטוב, שהבאת פה מספרים אחרים.

מרדכי בנטוב (מפ"ם):

אותם מספרים: 12 דולר ו־17 סנט.

שר־האוצר פ. ספיר:

אבל יכול להיות שגם במחיר 12.40 דולר אפשר להרויח אותם מיליונים שסיפר עליהם חברי־הכנסת בנטוב ושכלו עוד להוריד את מחיר הדלק.

הבה נראה מה הקומיסיון אשר שילמה חברת החשמל לחברה המשותפת: ב־1960 רכשה החברה 570 אלף טון דלק ושילמה 770 אלף לירות קומיסיון; בשנת 1961 — 630 אלף טון ו־670 אלף ל"י קומיסיון, כלומר הכמות עלתה והקומיסיון ירד; ב־1962 — 570 אלף טון דלק ו־460 אלף לירות קומיסיון, אתה, דומני, דיברת על מיליונים.

(חבר־הכנסת מ. בנטוב קורא קריאת־ביניים.)

היו"ר ק. לוז:

אנו עוברים לסעיף ב' של סדר־היום — חוק הבלו על דלק (תיקון), תשכ"ג—1963. רשות־הדבור לשר האוצר, לתשובה למתווכחים.

שר־האוצר פ. ספיר:

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה. חברי־הכנסת בדר העלה סברה שלפי דעתי מקורה באי־הבנת התיקון השני בהצעת החוק. אמנם מסוכן להגיד זאת לחברי־הכנסת בדר, אבל זה נכון. על סברה זו הוא כונה את השגותיו וטענותיו, וגם הסיק מסקנה מרחיקת לכת לגבי החברות המשווקות את הגאז, באומרו שמשוהו בלתי־כשר קורה בחברות.

אני מצטער שחברי־הכנסת בדר לא האזין לדברים שאמרתי בפתיחת הדיון בהצעת החוק, בפתיחת דברי הסברתי שמקור ההפרשים איננו במעשים בלתי־כשרים מצד מישוהו, כי אם בשעון שבאמצעותו מודדים את כמות הגאז המוּרם ממתקני־הם של בתי הזיקוק למיתקניהן של החברות. הפרשים אלה הם בשני הכיוונים, הן כלפי מטה והן כלפי מעלה. על מנת להתגבר על מכשלה טכנית זו הצענו תיקון בחוק, לפיו ייגבה המס על הכמות המשוקת בפועל — אני מדגיש: בפועל — בעת מילוי המיכלים.

באשר לטענה השנייה שהעלה חברי־הכנסת בדר, הרי גם לה אין כל זיקה למציאות. חברי־הכנסת בדר, טענת שהתיקון המוצע בחוק נועד, כביכול, כדי לאפשר לגבות את הבלו גם על הגאז ההולך לאיבור, בדרך של התאדות. אילו טרחת לבחון את ההצעה או לפחות להאזין לדברי הפתיחה, כי אז היית נוכח לדעת שההיפך מטענתך הוא הנכון.

כפי שהסברתי קודם, נגבה הבלו עד כה על פי הכמות שהראה השעון, ואילו מעתה אנו מציעים לגבות הבלו לפי הכמות המשוקת בפועל, כלומר לפי הכמות נטו ולא ברוטו, כפי שחברי־הכנסת בדר ניסה לטעון.

אני חושב שבכלל ההערה השלישית איננה שייכת לתיקון הטכני. חברי־הכנסת בדר, אני מבין שבוועדת הכספים היה בירור בקשר ל־200 אלף הטון מחברת "נפטא". על כל פנים, בענין זה עדיין לא היה בירור מלא.

חברי־הכנסת בנטוב הרחיב את דיבורו וניצל את ההזדמנות בדיון על התיקון בחוק הבלו על דלק — שהוא טכני באופיו — בכדי לערוך "חשבון" עם הממשלה על מדיניותה בשטח רכישת דלק בחוץ־לארץ ושיווקה בארץ. זוהי כמו־בזכותו, ואינני יכול לשלול זאת ממנו, אבל זכותו להשתמש במספרים, עובדות ונתונים נכונים, ולא כאלה שהם משנת 1960, ולדבר עליהם בשנת 1963. חברי־הכנסת בנטוב, אנו שינינו את המחירים ואת הקומיסיונים של חברות הדלק, והם ירדו בהרבה. ואם אתה מדבר ב־1963 על שיטות לקביעת מחיר הדלק, אתה מדבר על שיטות שאינן קיימות כיום. ואתה דיברת עליהן כאילו הן קיימות עכשיו.

מרדכי בנטוב (מפ"ם):

מה בדבר חברת החשמל?

שר־האוצר פ. ספיר:

אילו ידעתי שמותר, לפי המושגים הפרלמנטריים, הייתי עונה לך משהו; על כל פנים אני עונה לך שתחכה לסוף.

אתה מתחת גם ביקורת על עיסקת צינור הדלק לחיפה. עד כמה שידוע לי — ואם זכרוני אינו מטעני — השתתפת

שיבה רע"ד, א' אב תשכ"ג (22 יולי 1963)
— חוק הבלו על דלק (תיקון) (פ. ספיר, בנטוב, לוז) —

מרדכי בנטוב (מפ"ם):
רציתי רק לקבוע למי שייך הכסף, לישראלים או לזרים.

שר-האוצר פ. ספיר:
לא ידעתי שאתה אוהב רק את משפחת רוטשילד, ואילו ישראלים אחרים שיש להם כסף אינך אוהב. דיברת על כך שרק 5 מיליון קיבלו בדולרים ממשפחת רוטשילד, והיתר קיבלו מישראלים בלירות.

מרדכי בנטוב (מפ"ם):
זה איננו בפרוטוקול. אינך מדייק.

שר-האוצר פ. ספיר:
אני מדייק בדרך כלל.

אשר ל-25 מיליון דולר, הממשלה קיבלה עבור מה שמכרה תמורה בדולרים, פרט לאחד ששילם בלירות. והרי שימה כולה ישנה. אפשר לחשוב שהרשימה מורכבת כולה מקפיטליסטים המוצצים את לשד עצמותיה של המדינה. האמת היא שכלולים בזה: בנק לאומי, אמפ"ל; בנק סוויסי-ישראלי, שהממשלה שותפה שם ב-50%, ויתר השמות אשר חברי הכנסת בנטוב מכיר ויודע אותם. על כל פנים, חיפשתי בפרוטוקול של ועדת השרים לעניני כלכלה ומתברר שזה אפילו לא הגיע לידי הצבעה. מותר היה להחליט, גם כאשר חברי-הכנסת בנטוב היה בממשלה, נגדו, אולם איש לא ביקש בענין זה הצבעה, והענין החולט פה אחת, ואף הועבר בכנסת. בעת הדיון אמרתי בקריאת-ביניים לחברי-הכנסת בנטוב, שסיעתו הצביעה בעד הענין. לא שמעתי שמישהו הכריח אותם לכך, וכי הם ביקשו בשעתו הצבעה.

מרדכי בנטוב (מפ"ם):
ומה אם עשו שגיאה?

שר-האוצר פ. ספיר:
אני חושב שבבענין הצינור לא נעשתה שום שגיאה. אני זוכר היטב שכאשר הובאה, ביום ראשון, לחדרו של שר האוצר דאז התכנית של הצינור, ודובר בה באותה ישיבה, ואחרי-כך בהתייעצות נוספת, ידענו כולנו את הסיכון שבדבר. וזכרתי כי השתמשתי בביטוי כי ייתכן שביצינור הזה לא תעבור אף טיפת דלק, אינני יכול להרחיב עכשיו את הדיבור על כך רק מתוך רצון להתחוכק. אינני רוצה להגיד דברים אשר גם במצב הנוכחי עלולים להזיק לענין. היו נימוקים ושיקולים חשובים מאד, וחברי-הכנסת בנטוב יודע שיש בזה גורמים שונים, ובזמני השיקולים הללו נתקבלו על דעת הכל. בין הענין הזה לבין התיקונים הטכניים אין שום דבר, ואשמח מאד אם תהיה לדוגמת נוספת — ואולי חברי-הכנסת בנטוב רוצה שהבירור יתקיים בוועדת הכספים — לברר את הענין הזה.

כל הסיפור שממשלת ישראל משלמת "מס עובד" לחברי-רות הדלק, או "מס עובד" לצינור, מצוין מהאצבע ואין לו כל שחר, — אם כי אינני מתאר לעצמי שתחברי-הכנסת בנטוב מניח שמי שמשיקע 21 מיליון דולר, איננו רוצה אלא לקבל חזרה 21 מיליון דולר, ואין בכונתו להרוויח דבר. אבקש להעביר את הצעת החוק לוועדת הכספים.

הינ"ך ק. לוז:
אנו עוברים להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את חוק הבלו על דלק (תיקון) תשכ"ג—1963, לוועדת הכספים נתקבלה.

אינני שומע מה שאתה אומר. אל תפריע לי. אני רק רוצה לקבוע שניברת על מיליונים. מנסינוני אני יודע שבדרך כלל אתה אוהב מאד לייק במספרים; אתה חושב, כאשר תזרוק אותם לחלל בזה אחר זה, יעשו רושם.

אם כן, הקומיסיון ירד בשנה שעברה ל-460 אלף לירות, והשנה ירד שוב עד כדי 420 אלף לירות. ואם לומר כמה זה לטונה, אתה דיברת כאן על סנטים — אני אדבר על אגורות ישראליות: הן ירדו מ-140 אגורות לטונה בשנת 1960 עד ל-69 אגורות לטונה בשנת 1963.

סיפרת סיפור שני, על החמיר הגבוה שהחברה משלמת לבתי-הזיקוק, וכאן היו לך שתי טענות: (א) הדלק של בתי-הזיקוק הוא יותר ביוקר; (ב) בתי-הזיקוק מרוויחים מיליונים. כדי שנוכל לספק את כל יתר סוגי הדלק הדרושים לארץ, כמו בנזין, סולר ונפט, הכרחי לקנות דלק כבד ולזקק אותו בבתי-הזיקוק. רק חלק ממנו — הוא המווסט — דרוש לחברת החשמל. נכון שכאשר אנו קונים את הדלק ומעבידי רים אותו בצינור הדלק, המווסט הישראלי עולה לנו קצת יותר ביוקר מאשר מווסט שקונים אותו. אינני יכול לדבר על כך — כי הדיבור עלול להזיק — מדוע אנו קונים את המווסט בחוץ-לארץ, במקום שקונים אותו, במחיר יותר נמוך מאשר הדלק שאנו מוקקים בעצמנו, שמחירו הוא קצת יותר גבוה.

אבל יותר חשובה העובדה: לפי תיאורך מעל במת הכנסת יוצא כאילו שני קונצרנים גדולים מנצלים את חברת החשמל. ובכן, בתי-הזיקוק הם במאח האחוזים ברכושה וב-הנהלתה של הממשלה, וכן חברת החשמל, אם כי שתייהן רשויות כחברות נפרדות. אולם לפי התיאור והסיפורים על מיליונים לירות שאנשים גורפים ושהממשלה נותנת להם לגרוף, מתקבל פה הרושם כאילו מדובר על איזה קונצרן ומונופול — מי יודע מה.

ועכשיו לטענתו של חברי-הכנסת בנטוב בענין עיסקת הצינור. בוודאי יודע לכם מה שאמר פלוני: אילו ידעתי בזמנו כל מה שאשתי יודעת לאחר מעשה, הייתי החכם הגדול ביותר. חברי-הכנסת בנטוב זוכר — הוא ישב אז בממשלה — את כל השתלשלות הדברים בקשר לצינור, אבל הוא מאשים בשתי טענות קונקרטיות וכבדות: הנה, אתם דיברתם על דולרים וקיבלתם רק 2—3 מיליון דולר מרוטשילד, אחרי-כך שילמתם לו יותר קומיסיון, וכך יצא שהוא לא נתן דבר. קודם כל יותן לי לקבוע את העובדה, שתחברי-הכנסת בנטוב שמע את הפירוטים האלה והאינפורמציה הזאת לא פעם — גם בוועדת הכספים וגם כאשר היה שותף לדבר בזמן שהקונצסיה ניתנה בחוק מיוחד שהובא לבית.

מרדכי בנטוב (מפ"ם):
לא דובר על 5 מיליון דולר.

שר-האוצר פ. ספיר:
גם ענין 5 מיליון דולר הוא סיפור כמו יתר הסיפורים שלך.

הענין עלה כ-25 מיליון דולר; 21 קיבלו עד עכשיו ועוד 4 מיליון צריכים לקבל תוך תקופה מסוימת. אני קובע ותוויו וקובע, שמתוך 21 מיליון דולר רק סכום אחד של מיליון או מיליוניים יתן למישהו לשלם בלירות. כל היתר שולם — אני קובע — בדולרים. ובין ה-5 מיליון דולר, שעליהם סיפר תחברי-הכנסת בנטוב, כי התאימו לסיפור, וכי מדינת ישראל הפסידה 4 מיליון ל"י, לבין הסכום ששולם — אין ולא כלום. חברי-הכנסת בנטוב רצה להציג את הממשלה כמנוחכת: הנה היא עושה עסק בדולרים...

ד. חוק לעשיית דין בנאצים ובעוריהם (תיקון), תשכ"ג — 1963 *

(קריאה ראשונה)

ריהם, וזה עלידי ביטול סעיף 12(ב) של החוק, ואו יצא שכל עבירה לפי החוק לעשיית דין בנאצים ובעוריהם תהיה פטורה מדיני ההתיישנות הקבועים בקודם הפרוצדורה הפלי לית העותומנית.

אני מבקש להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

יצחק ה. קלינגהופר (המפלגה הליברלית):
אדוני היושב-ראש, אני מבקש רשות להציע הצעה לסדר.

ה'ר"ר ק. לוז:
לענין זה?

יצחק ה. קלינגהופר (המפלגה הליברלית):
כן.

ה'ר"ר ק. לוז:
נשמע את ההצעה.

יצחק ה. קלינגהופר (המפלגה הליברלית):
אדוני היושב-ראש, הואיל וחבריהכנסת שופמן הציע הצעת חוק זוהי, עוד בינואר שנה זו, והואיל וועדת הכנסת התליטה לתת להצעת החוק הזאת עיפות, — מרשה אני לעצמי לבקש מכבוד היושב-ראש שייאות להרשות איתור הדיון בשתי ההצעות.

ה'ר"ר ק. לוז:

הפרוצדורה לגבי הצעת חוק שהממשלה מגישה היא שונה מן הפרוצדורה הנהוגה לגבי הצעת חוק פרטית. לכן אני מפקפק אם דבר זה אפשרי, ואולם לא אתנגד שוועדת הכנסת תדון בענין זה בקרוב.

הוויכוח על חוק זה יתיקיים מוזר.

ה. חוק לשון הרע, תשכ"ג — 1963 ()**

(קריאה ראשונה)

ה'ר"ר ק. לוז:

אנו עוברים לסעיף ד' בסדר-היום — חוק לשון הרע, תשכ"ג—1963, קריאה ראשונה. אנחנו מתחילים בוויכוח. רשות-הדיבור לחבריהכנסת בדר, ואחריו לחבריהכנסת קלינגהופר.

יוחנן בדר (תנועת החירות):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, סבורני שמיותר היה כשכבוד שר המשפטים כאן הסביר לנו בחלק ניכר של נאומו, שחצורן במשפט דיבה ובהגנה על כבוד האדם איננו מוגד לדמוקרטיה. הדבר ברור ממילא: בכל מדינה אשר שר מרת על חופש הדיבור קיימת גם אחריות לדיבה. שני דברים אלה אינם מנוגדים זה לזה.

אם היתה ביקורת על הצעת החוק הראשונה, השניה והשלישית, שהיו בעבר, ואם תהיה ביקורת גם על הצעה זו מבחינת חופש האזרח וחופש הדיבור, הרי לא משום שמטי

לים אחריות סלילית ואזרחית על הדיבה אלא משום שהצעות אלה פוגעות אגב כך בחופש הדיבור.

קודם כל אעמוד על כמה דברים שהם חדשים בחוק זה, לעומת החוק הקיים. יש בו דברים חדשים במכוון, יש בו דברים חדשים שלא במכוון, וקודם כל אדבר על אלה שבמי כוון, שיש גם ביניהם דברים לא-רעים.

חידוש זה, ששמו הגנה על כבוד עדה, ציבור, איגוד, — סבורני שבדרך כלל חידוש טוב הוא. היה זה ליקוי בחוק הקיים שלא היתה שום הגנה על ציבור שנפגע על-ידי דיבה, על עדה, חברה, חוג אנשים. אבל מה שמציעים לנו כאן, מרחיק לכת מזה במקצת. לפי החוק האנגלי שהיה קיים אצלנו, היה מקום להבדיל בין שני דברים, ואני רוצה לדבר לפי אותה דוגמה קלאסית של החוק האנגלי. אם מישוהו הוציא לשון הרע על עורכי-הדין בלידס — מכיוון שהיו מועי טים, יכול היה כל אחד מהם ללכת ולבקש סיוע וכל הסנקי

(*) רשומות (הצעות חוק, חוב' 576).
(**) "דברי הכנסת", חוב' ל"ג, עמ' 2401.

של המלה. לעשות צדק אין פירושו רק שהצדק ייעשה; הצי" בור צריך גם לראות שנעשה הצדק. כאשר מתפרסם פסקדין בעקבות משפט לא-פומבי — הוא תמיד מעורר ספקות. אינני חושב שיש כאן הגנה ממשית לאדם שנפגע, אם מתפרסם פסקדין בלי שידוע מהלך המשפט.

מובן שבמקרים מסוימים עשיית הצדק עומדת מול אינ" טרסים אחרים. כאשר מתנהל משפט הנוגע לבטחון המדינה, צריך לעתים לפגוע בכלל האומר שהצדק צריך גם להיראות. בטחון המדינה מחייב קיום המשפט בדלתיים סגורות. יש מקרים לגיטימיים של סגירת דלתות כאשר מדובר בהגנה על קטנים. גם לגבי הוצאת דיבה רשאי השופט, לפי הסדר המקובל, להחליט על קיום המשפט בדלתיים סגורות. אבל לפיכך את היוצא מן הכלל לכלל ולומר שבדרך כלל יש לנהל משפטים המיועדים לטיהור שמו של אדם שנפגע מאחורי דלתיים סגורות — נראה מפקפק בעיני צי"ך לראות מראש מה תהיה התוצאה. לכאורה ההבדל קטן. לפי המצב הקיים יכול שופט להחליט על סגירת הדלתות. בעוד שלפי ההצעה יכול השופט להחליט על פתיחת הדלתות. אבל למעשה ההבדל עצום. בכל מקרה יהיה צורך להביא לפני השופט נימוקים מדוע לא צריך לסגור את הדלתות. אם השופט לא יסוכנע שמסיבה כלישהיא צריך לפתוח את הדלתות — הוא יהיה חייב לסגור אותן. הוראה זו היא מסוכנת.

בהוראה זו טמונה סכנה נוספת. ברור שאם הכלל הוא לסגור את הדלתות, הרי מהלך ההיוון על השאלה אם יש לפתוח את הדלתות יתנהל בישיבה סגורה. ראיתי במדינה מסוימת משפט דיבה שהתנהל בדלתיים סגורות. משפט זה נראה בעיני כולנו כסימן של תקופה פאשיסטית. אני חושב שזהו חידוש מסוכן ואיננו רצוי.

אני גם סבור שההצעה לתת לתביעה הכללית את המור נופול על קובלנה פלילית היא מזוהה ביותר. פגיעה בכבוד זוהי עבירה המצדיקה קובלנה פרטית. אני מבין שהמגמה בהצעה זו, כמו בהצעות אחרות, היא להפוך כל משפט פלילי למנופול של השלטונות, ללא מושבעים, ללא ידענים וללא אנשי ציבור. השיטה היא למנוע תביעה פרטית אפילו לא רק לגבי מה שיתנה פעם חקירה מקודמת. הכל יהיה בידי השלטונות. זו אחת השיטות שבאמצעותה המדינה משתלטת על כל השטחים. היא מקיימת בחירות אחת לכמה שנים, ולאחר מכן מחליטים הכל מלמעלה. כך נעשה במדינה. בהסתדרות, ברשויות המקומיות, ועכשיו יש הצעה כזו לגבי ראשי הערים.

אני רוצה לומר שהעקרון של שלטון עצמי תוך השתתפות ישירה של האזרח בניהול העניינים הוא עקרון לא פחות חשוב מאשר העקרון של בחירות כלליות, הצגת מועמדים וכדומה. אורח שאיננו משתתף בפועל בניהול העניינים בשלב כלישהוא, בהכרח מאבד את ההכרה שיש לו חלק במדינה. ככל שירבה מספרם של בני-אדם בעלי תפקידים ישירים — והתפקיד של הגשת קובלנה פרטית הוא תפקיד ישיר — כך ייטב לדמוקרטיה. בכל מקרה מציעים לנו את השיטה האנגלית. מדוע לא נעתיק את השיטה האנגלית בכל הנוגע לתביעה פלילית?

הדבר המזוה הוא בעיני הנסיבות המקילות. למה, בניגוד לחוק הקיים, הוצאה מכלל נסיבות מקילות הפרובוקציה? לפי החוק הקיים, החוק הבריטי, אדם שהוציא לשון הרע בתגובה ללשון הרע, יכול על סמך זה לטעון: נסיבה מקילה. אני חושב שזה דבר טבעי וצודק. אדוני השר, האם אין בכך איזה תסביף? שמענו לשון הרע לא פעם מבמה זו. הגיבוננו. אני חושב שמה שמותר לחבר כנסת כאשר מוציאים עליו

ציות של החוק. אם הוציא דיבה על עורכי-הדין של לונדון, נאמר בפסיקה האנגלית. הרי מכיוון שהם רבים כליכך, אין זה תופס עוד ושוש עורכי-דין מלונדון אינו יכול להיפגע עליידי הוצאת דיבה על עורכי-הדין של לונדון. זו היתה הדוקטרינה האנגלית.

לו היה שר המשפטים צועד צעד נוסף, ובנוסף להגנה על גוף המורכב ממועטים, הקיימת ממילא, היה מוסיף הגנה על גוף המורכב מרבים, הרי זה צעד נבון ונכון בשלמותו. מה עושה שר המשפטים? הוא אומר שמעתה יהיה כל גוף מוגן, אולם אך ורק בדרך פלילית. וכל היוזמה למשפט תהיה אך ורק בידי השלטונות, בידי היועץ המשפטי או התביעה. לעומת זאת הוא מציע לבטל אותה הגנה אשר קיימת לפי החוק כיום. לגוף של מועטים, או לכל אחד מחברי גוף המועטים.

לפי מה שהיה קיים עד היום, למשל, לו היה שוב איזה עתון חורו על דברים שאמר מר בן-גוריון, שלא בכנסת, כי ועדת שבעת השרים אשמה במשוא-פנים, בעיוות-דין, בחצי אמת — כל חבר של ועדת השבעה, לפי החוק הקיים, יכול לקרוא אותו עתון למשפט, לדרוש פיצויים, או אפילו יכול לזוהם משפט פלילי. לסי מה שמציע שר המשפטים, המונרו טולין לתביעה יהיה רק לתביעה פומבית, לתביעה ממשלתית בלבד. לדעתי, זו פגיעה בכל אחד מן השבעה. ברור שכאשר על שבעה אנשים אומרים שהם נפגעו באמת, בצדק, ואשמים בעיוות-דין, ודאי כל אחד מהם נפגע. למה, בנוסף על ההרחבה שיש בחוק, צמצום זה? אני חושב שזה לא-טוב.

עוד יותר גרוע המצב לגבי גופים מצומצמים עוד יותר. אני זוכר את ההבדל המפורסם בין הארון סלומון לבין סלומון בע"מ. לפי הצעה שר המשפטים אפשר יהיה להבא להוציא כל דיבות על סלומון בע"מ, אף-על-פי שזהו אדם אחד בלבד, וזאת אם התובע הכללי יתגייס לתביעה פלילית. אני חושב שזה חידוש, בחלקו טוב ובחלקו לא-טוב.

לגבי דיבה או הוצאת לשון הרע על המת, הדבר גם כן מזוה בעיני. אני יודע, בחוק האנגלי דבר זה אינו קיים. דבר זה נלקח בצורה אקלקטית, אשר אוסיינית היא לכל הצעות החוק מטעם הממשלה, מן החוק הקונטיננטלי. אבל טעות היא לחשוב כי ההגנה על שם המת היא הגנה לטובת המת. זו הגנה על כבוד השאירים, על כבוד משפחתו. הם נפגעים בציבור כאשר מוציאים דיבה על המת, ומבחינה זו שוב אינני יודע למה כאן הדין שההגנה תהיה רק בדרך של חוק פלילי. מאי נפקא מינה? כאן יש דברים מזוהים מאד, בסעיף זה, בעיקר מכיוון שמשפט פלילי, לפי ההצעה, מותנה בפרסום של לשון הרע לפני שני אנשים מחוץ לאדם הנפגע. אם נתרם סעיף זה לצורך העיף בדבר לשון הרע על המת, פירוש הדבר שהשר מציע, שכבודו של המת יוכל לזכות להגנה משפטית אם הוצאה הדיבה לפני שני אנשים מחוץ לאדם המת. קצת מזוה. אינני רוצה לצחוק לאנשים מתים, אבל זוהי המסקנה מן הנוסח המוצע.

אני מציע לכבוד השר להעניק לשאיריו של נפטר, שהו" ציאו עליו לשון הרע, אותה הגנה כמו בשאר מקרים של הוצאת דיבה.

חידוש אחד חשוב יש בחוק הרצוי להכניסו בחוק הקיים. זה החידוש המונע דיון בהבאת ראיות לשם רע של התובע בטרם תוכח התביעה. סעיף זה דרוש מכל הבחינות.

לא כן בנוגע לכלל המוצע בחוק, לפיו משפטים על לשון הרע יתקיימו שלא בפומבי, היינו בדלתיים סגורות. אדוני השר, משפט בדלתיים סגורות איננו משפט במובן הנכון

דברים רבים, מסיף לחוק דברים רבים. ואיני מדבר כאן על דברים מכוונים וברורים; אני מתכוון לדברים שהם למעשים רק ענין של מליצה ושל לשון תקינה יותר. אבל למעשה לגבי כל מלה ומלה מעמיד אותנו דבר כזה בפני החובה לשאול: האם זה כמו שהיה עד עתה, או האם זה שונה? ובענין זה לא מספיקים שום דברי ההסבר המועטים בהצעת החוק, אלא צריך לחפש בנוסחה את התשובה לשאלה: האם נשתנה החוק, באינו מידה נשתנה, מה פירוש השינוי, מה כיוון השינוי ומה כוונת המחוקק. ברור גם שאת כוונת המחוקק צריך לחפש לא בלבד של שר המשפטים ולא בלבם של אנשי ועדת החוקה, חוק ומשפט, אלא אך ורק במלים, בצירוף מלים חדש.

אני מבין, — אמביציה. בוודאי דרושים חוקים חדשים בישראל. אבל יש חוקים יותר דחופים, ויש פחות דחופים. אני חושב שהחוק הדרוש לישראל באופן דחוף ביותר, זו חוקת-יסוד. במשך חמש-עשרה שנות קיומה של הכנסת זכינו בעצם רק לחוק יסוד אחד, וחוק יסוד זה נוגע דווקא לאותו נושא שהוא פחות דחוף מכלום לכנסת, כי דווקא לגבי הכנסת היה המצב ברור גם בלי חוק זה. ובכך, בחוקי-יסוד אין שום דחיפות; אשר לחוקים להגנת זכויות האדם והאזרח, הרי ברגע מסויים, בצורה לא-רשמית, הגיש היועץ המשפטי לשעבר מין טיוטה בענין זה לחברי ועדת החוקה, חוק ומשפט. אבל חוק בענין זה אינו דחוף.

האם יש צורך דחוף יותר בחוק כל-שהוא מאשר בחוק ישראלי, חוק שיעמוד במקום המגילה? האם זה טבעי ונאה שאחרי חמש-עשרה שנות קיום המדינה, מדינת ישראל היא המדינה היחידה בעולם בה מחייבת המגילה, ולא רק המגילה, אלא באמצעות המגילה — כל חוק של האיסול. הוא אינו מחייב בתורכיה; אינו מחייב בקפריסין; אינו מחייב במצרים. הוא מחייב בישראל. במחילה מכבוד המלך חוסיין, אולי הוא מחייב גם בירדן, ואולי כבר יש שם חוק אזרחי חדש. לנו אין.

אומרים לנו: חוק חדש. על כך אני רוצה להגיד, כפי שלמדתי: - *In rebus novis constituendis evidens utilitas esse debet ut recedatur ab eo jure quod diu aequum visum est.*

דברים אלה כתב משפטן שכמעט אינו רע מן המשפטנים היועצים לשר המשפטים. זאת כתב אוילפיאנוס. אני רוצה לתרגם את הדברים: „בחוקים חדשים דרוש שיהיה בולט היתרון כדי שיוותרו על חוק שבמשך זמן רב היה נראה כטוב.“ אני חושב שזה כלל בריא מאד, לא לשנות חוקים מפני שמישהו רוצה להיות מחוקק. חוק קיים, כמו מס קיים, הוא טוב מפני שהוא קיים. אני רואה שלחבר-הכנסת אונא נראה הדבר, אבל בוודאי לגבי חוק אחר. חוק שהוא קיים בזכות היותו קיים ומפני שהתרגלו אליו, הריהו טוב מכל חוק אחר שכל זכותו היא בהיותו חדש.

ולא רק זה. יש עוד נימוק. והפעם אצטט את פאולוס שאמר: *Minime mutanda sunt quae certam interpretationem semper habuerunt*. תרגום הדברים אומר שלא צריך לשנות אלא מעט מעט את החוקים הקיימים וזמן רב ושתימך היה להם פירוש בטוח. והרי אלה הם חוקים קיימיים מים משך זמן, יש להם פירוש בטוח, יש עליהם פסיקה, יש עליהם החלטות בית-המשפט העליון והחלטות בתי-משפט מחוזיים, יש עליהם פראקטיקה, וידוע מה זה.

שר-המשפטים ד. יוסף:

לפי דבריו, לא צריך לבטל את המגילה, כי הרי יש פסיקה עליה.

דיבה, מותר גם לאורח מחוץ לכנסת כאשר מעליבים אותו. האם חסינותו של פלוני להוציא דיבה ושהו לא יראה כפרו-בוקציה, האם זה צריך להיות כלל בישראל? וזהו שינוי בולט ומכוון בהצעה שלכם. את מי צריך לשאול על הדיבה? את פרויד, או את מר בוגרין, או את מי? אם כך, אדוני השר, אני מברך אותך על נאמנותו.

יש בהצעת חוק זו עוד דברים חדשים, ועל הדברים החדשים האלה אני רוצה לדבר, לא על כל אחד מהם, על כולם יחד. אדוני השר, האם חוק זה באמת דרוש? זה היה חוק של מחסום לעיתונאים. המחסום הזה נשבר במידה רבה על-ידי שינויים בהצעה המקורית, ועוד נשארו דברים. אני מבין שאפשר להטיל חובה על עתון לפרסם תיקון. אני מבין שעתון שאינו מפרסם תיקון, אפשר להטיל עליו קנס. אבל מה שנאמר בהצעה זו, שעתון שלא יפרסם תיקון מפסיד כונה פריבילגיה יחסית — מאין המצאתם את הדבר הזה? איפה זה קיים בעולם? ולעומת זאת, משום-מה אותה פריבילגיה שקיימת לגבי עתון בסעיף 22 של פקודת הנויקין האזרחיים, מחקתם אותה ולא שמתם שום דבר במקומה.

אני שמח מאד שלגבי דיבה ישירה הצעה זו מותרת על סנקציות אדמיניסטרטיביות לפי פקודת העתונות. אבל למה רק לגבי דיבה רגילה? למה לא לגבי כל אותם סוגים אחרים? למה הרגישות הזאת לשמירה על כבוד הפקידים וכבוד השרים? למה רגישות רבה כליכך? אני בעד כך שכבודם יישמר. אבל מדוע אתם עוד שומרים, אפילו בשנה החמשה-עשרה לקיום המדינה, על העתונות של עונש אדמיניסטרטיבי לעתון? אני רוצה להגיד לכבודו שהסעיף המפורסם הזה בפקודת העתונות, מאז כבוד שר הפנים לשעבר, מר רוקח המנות, ניסה להשתמש בו, וביח-המשפט העליון, בשבתו כבית-דין גבוה לצדק, ביטל את הנסיון הזה — מאז הסעיף הזה מונח ככלב רע אי-שם בכלוב. אבל בזה שאחם מבטלים אותו באופן חלקי, אתם רוצים לתת גושפנקה לחלק השני. זה לא טוב, אדוני השר. זה לא יוכל להיות במדינה דמוקרטית. במדינה דמוקרטית, אם מישהו פגע, אם מישהו אשם, אם מישהו עבר על החוק, צריך להביאו למשפט. לא ששר הפנים בלשכתו יחליט לסגור עתון, משום שהוא חושב שה-עתון פגע בממשלה.

שר-המשפטים ד. יוסף:

אולי הוא פגע בכשתון המדינה? אולי תגיד את הנכון, מר בדר. מה זה „סדישן“? אינך יודע מה זה „סדישן“?

יוחנן בדר (תנועת החירות):

כבוד השר, אדוני חושב שבין שופט לעובד מדינה אחר אין הבדל גדול. שופט, לפי דבריו, אדוני שר המשפטים, אינו מלאך שירד משמים, אין לו כנפים, הוא אינו אפוטריז פוס של הקדוש-ברוך-הוא, הוא עובד מדינה ככל עובד מדינה אחר. אז למה לא תשאיר לעובדי מדינה אלה שיושבים בבתי-המשפט את הסמכות לענוש אנשים שמוציאים דיבה על עובדי מדינה או על שרים? למה זה צריך להיות בידי שר הפנים?

יש דבר כללי יותר, שעליו אני רוצה לדבר ובזה אסיים. זאת השיטה: במקום החוק הקיים, להגיש חוק חדש לגמרי, מלה במלה. החוק משתמש בחלוקה אחרת של סעיפים, בסדר אחר, לאו דווקא הגיוני יותר, אבל לא זה חשוב, מחלק נושאים אחרים לסעיפים אחרים, פה ושם מוציא מלה, פה ושם מוסיף מלה, והוא מלא וגדוש תיקונים מעין-אדמיניסטרטיביים, ובסופו של דבר מנתק את כל הקשר עם החוק הקיים. עם הפסיקה הקיימת, עם הפראקטיקה הקיימת, ומע-מיד את השופטים בפני מלים מופשטות, מוציא מן החוק

שהוראות אחדות בהצעה הקודמת שהבעתי עליהן את השגותי באותו סימפוזיון פומבי, אינן מצויות עוד בהצעה החדשה. בין שאר הדברים הצעתי אז כיטול האפשרות, הקיימת עלי-מי סעיף 23 לפקודת העתונות, של סגירת עתון לשלוש שנים עקב הרשעה בשל דיבה שאינה דיבת הסחה כמשמעה בסעיף 60 לפקודת החוק הפלילי, ומקום אני בברכה שעכשיו מוצע לבטל את האפשרות הזאת. אין לי, כמובן, כל יסוד להניח שקיים קשר סיבתי, אפילו הרופף ביותר, בין אותו סימפוזיון שהשתתפתי בו, לבין הכנסת שניונים מסויימים בהצעת החוק החדשה. הביקורת שמתחו אחרים על ההצעה הישנה, היתה אולי קולעת יותר, ונוטה אני לחשוב כי שר המשפטים עצמו היה בין המבקרים. יש איפוא לציין בקורת-רדת את עצם העובדה כי תחת ההצעה הראשונה הוגשה עכשיו לכנסת הצעה מתוקנת ומשופרת.

ברם, דומני כי כבוד שר המשפטים לא צדק בהשוואתו את החוק המוצע עם דיני לשון הרע המקובלים במדינות בנות מסורת דמוקרטית, כגון צרפת, ארצות-הברית ואנגליה. עד כמה שבעיית איסור לשון הרע נוגעת לעתונות — ואנסה להדגיש בדברי את היחס בין איסור זה לבין העתונות, אם כי החוק המוצע נוגע אך ורק לעתונות אלא גם לכל פרסום אחר, בין בפרסום או בכתיב ובין בעל-פה — הרי אין להוציא בעיה זו מן התמונה הכללית והכוללת של ההסדר התוקף והתחקיקתי של חופש העתונות. שכן מה שהשלטון אינו יכול לעשות לגבי עתונים לפי חוק לשון הרע, אולי יוכל לעשות לגביהם לפי חוקים אחרים? והנה בנידון זה רחוקה ארצנו מן המדינות הדמוקרטיות שהוזכר כבוד שר המשפטים, כרחוק מורח ממערב. בעולם הדמוקרטי נחשבת התניית הוצאת עתון בהשגת רשיון שהענקתו מוגבלת כתוצאה ישירה מן הכתוב בחוק או מסורה לשיקול-דעתה של הרשות המוסמכת, כבלתי-דמוקרטית; וכמו כן נחשבת כבלתי-דמוקרטית בהחלט כל צנזורה פרלמנטארית על העתונות. כן נחשבת שם כבוד הנוגד את הדמוקרטיה כל אפשרות להתערב בחופש העתונות אחרי הופעתו של העתון, באמצעים אדמיניסטרטיביים גרידא שלא על-פי החלטת בית-המשפט. כל הדברים האלה אינם בלתי-נוגעים אצלנו, אלא להיפך, הם קיימים הן למעשה והן מבחינת אפשרותם החוקית, בחלקם לפי פקודת העתונות, בחלקם לפי תקנות ההגנה (שעת חירום), 1945, ובחלקם לפי שני החוקים כאחד. לאיזה חופש עתונות התכוון כבוד שר המשפטים כאשר אמר בפתיח דבריו כי החוק המוצע איננו בא לבטל חלילה את חופש העתונות? איך אפשר בכלל להזכיר בנשימה אחת את חופש העתונות בארצות-הברית, אנגליה וצרפת ואת חופש העתונות אצלנו? כל זמן שייטכנו ההגבלות האדמיניסטרטיביות החמורות של חופש העתונות שהונהגו בארץ בזמן המנדט, כל זמן שהחוקים המנדטוריים המסדירים את עניני העתונות לא בוטלו ולא הוחלפו בחוק עתונות ישראלי חדש ודמוקרטי, מוטב שלא ננסה להציב חוק כלי-שהוא משלנו הנוגע לעתונות, במישר אחד עם חוקים של ארצות דמוקרטיות.

אולם, אפילו היה המצב אצלנו דומה, מנקודת-המבט שאני מתכוון לה, למצב במדינות המשתדלות לדאוג באמת לחופש העתונות במשפט הקונסטיטוציוני שלהן, — אפילו אז היה חוק לשון הרע המוצע על-ידי הממשלה לוקה בפגם עקרוני הנוגע לחופש העתונות דווקא. פגם שרצוני לעמוד עליו במיוחד. הפגם, לעניות דעתי, הוא בכך שמתכוונים לקבוע אותו הדין לגבי לשון הרע היוצאת מפיו של אדם פרטי ולגבי לשון הרע המתפרסמת בעתונות. הפגם אמנם גם אופייני לחוקי לשון הרע נכריים, אבל אין הוא עדיין מצדיק את עצמו בשל כך. מבחינה קונסטיטוציונית יש הבדל יסודי

יוחנן בדר (תנועת החירות) :

לא נאמר כאן שלא צריך לתקן חוקים. נאמר שצריך לתקן אותם כאשר יש צורך בכך.

לחוק זה היו ממישה-עשר, שישע-עשר חידושים מהפ-כניים. ואם אני אומר מהפכניים, אחרגם זאת הפעם למלים: קונטרס-רבלוציוניים, ריאקציוניים, ביורוקראטיים, נגד החופש. ויתרתם כמעט על הכל. למען אותו מספר קטן של עקיצות צריך לשנות את כל החוק? האם לשם כך צריך להשתמש בלשון חדשה לגמרי? דווקא בענין זה? למה דווקא בענין זה?

בינתיים אנתנו קוראים במגילה, והשופטים שואלים מומ-חיים מה כתוב בערבית. השופט המנוח פרומקין היה מלומד והוא ידע גם ערבית ותורכית; אבל בעצם צריך להוציא עוד ספרים תורכיים כדי לחפש מה כתוב שם. לא מספיקה השפה העברית והאנגלית. ובכן, האם אין זה דחוף לנו?

מצאו שדחוף הוא חוק חדש ללשון הרע, כדי לגזור בה"ד מנחת זו גזירות על חופש הדיבור, לסגור דלתות של בית-משפט, לצוות על משפט בדתיים סגורות ולהטיל אחריות נוספת על העתונות, למחוק פריבילגיות הקיימות כיום בכל הנוגע לחופש הדיבור; לסגור בפני אורה את הדרך לקובלנה פלילית. לשם דברים אלה יש צורך בחוק חדש?

אני מבין גם את הסיבה לכך, אדוני שר המשפטים. אילו היית מכניס את הפשר הצלוי הזה לא במיץ רב של ניסוח חדש לגמרי של החוק, כי אז הייתה זו שורה של גזירות בולטות ומכוננות. ואילו כך אהא אומר: חוק חדש, ואלה רק פקודות בחוק זה.

אני חושב שחוק זה לא כל-כך דרוש, ובעצם צריכים היינו להחזירו מיד לממשלה, שקצת מן השיניים המורעלות כבר הוצאו מפיה של בריה זו ששמה הוצאת לשון הרע. אם הסכים, אדוני השר, לוותר מעל במת הכנסת על הסעיף הסגור בפני אדם דרך לקובלנה פלילית; אם תוותר מכאן על הסעיף המצוה על סגירת דלת בית-המשפט; אם תוותר על סעיפים שבכל-זאת משנים את החוק לרעה לגבי חופש העתונות, כי אז נסכים לדבר על חוק זה כוועדה, ונסכים שחוק זה יועבר לוועדה.

שר-המשפטים ד. יוסף :

אני מוחל על הטובה.

יוחנן בדר (תנועת החירות) :

ההצעה הקיימת היא חוליה נוספת במלחמה נגד חופש האורח וזכויות האזרח. מלחמה המתנהלת במדינה זו; היא חוליה נוספת, מתוך נסיגה מסויימת, והתנקשות בחופש העתונות; היא חוליה נוספת בבירורקראטיה של השיפוט. משום כך נצטרך להציע, בסוף הדיון, להחזיר חוק זה למציעים.

יצחק ה. קלינגהופר (המפלגה הליברלית) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. רצוני לברך את כבוד שר המשפטים על שהיה ער לביקורת הציבורית שנמתחה על הצעת החוק הקודמת, ולא זו בלבד שקיבל אותה ברוח טובה, אלא גם התחשב בה במידה לא מבוטלת, כפי שניתן ללמוד מן החידושים החשובים בהם נבדלת הצעת החוק החדשה מקודמתה. אולי יירשה לי בהקשר זה להעיר הערה אישית, בלי שהדבר יתפרש כרצון מצדי להבליש את עצמי; היה לי הכבוד להיות שותף להבעת ביקורת על ההצעה המקורית, כאשר לפני למעלה משנה ניתנה לי ההזדמנות על-ידי מפלגה גדולה להשתתף בסימפוזיון שנערך במועדון שלה בתל-אביב, על הנושא "לשון הרע וחופש העתונות", ושמת אני להיווכח

כבוד המקצוע. רפורמה מעין זו לא זו בלבד שתהיה בעלת ערך חינוכי רב, אלא התועלת המעשית שלה תעלה על זו של תביעות פליליות או אזרחיות שניתן להגיש לבתי-המשפט. ועתה רצוני להסביר עליידי סעיף מסוים שבהצעה, הוא סעיף 14, מדוע ההצעה איננה מתחשבת די צרכה באופיו המיוחד של חופש העתונות, שניטיח להצביע עליו. לפי סעיף 14, "תהא זו הגנה טובה באישום פלילי ובתובענה אזרחית בשל לשון הרע, אם מה שפורסם הוא אמת והיה בפרסום ענין לציבור וכו'". והנה, עתון כבואו למלא את שליחותו הפוליטית בעיצוב דעת-הקהל, אינו יכול להסתפק באינפורמציות עובדתיות. מן הדין שתפקידו יתבטא בהערכות פוליטיות, בדברי שבה וחיוב לגבי המפלגה הקרובה לו, ובדברי ביקורת ואף גנאי לגבי מפלגות יריבות.

שר-המשפטים ד. יוסף :

הוא זקוק לאינפורמציה של בדותות?

יצחק ה. קלינגהופר (המפלגה הליברלית):

אולם הערכות אי אתה יכול לאמת, שכן רק קביעת עובדות ניתנת לאימות. יוצא כי ההגנה הטובה בה דן סעיף 14, לא תוכל העתונות להשתמש בה ולהיבנות ממנה כש-המדובר הוא בפונקציה האינסטיטוציונלית-הפוליטית שלה, שזימא בעיקר פונקציה הערכתית-ביקורתית. אם נקשר את הדבר לסעיף 1, פסיקה (5), להצעה, לפיה אחת הדרכים של לשון הרע היא פגיעה באדם העלולה לגרום לכך שבני אדם יתרחקו ממנו, ואם נביא בחשבון כי לפי סעיף 3 לשון הרע "על כל ציבור" — וזה כולל כמוכר גם מפלגות — "דינה כדון לשון הרע על אדם", הרי מגיעים אנו לתוצאה כי עליידי הערכה וביקורת שליליות כלפי מפלגה יריבה, שיש בהן כדי להרחיק בני-אדם מאותה מפלגה, עשוי העתון להימצא אשם בפרסום לשון הרע, ולא תעמוד לו ההגנה הטובה על-פי סעיף 14. כל זאת למרות שפונקציה לגיטימית היא של כל עתון פוליטי במדינה דמוקרטית למחות ביקורת על מפלגה כלשהי בכוונה לפגוע בה עליידי גרימת התרחקות בני-אדם ממנה, מסתבר שהסדר חוקי המתאים ללשון הרע שפרט אחראי לה, יכול ולא יהיה מתאים למקרה שדבר אשר ההצעה מגדירה ומפרטת אותו כלשון הרע, מתפרסם בעתון.

זאת ועוד אחרת: גם כשהמדובר הוא בפרסום עובדות בעתונים ואפשר אפוא להלכה להשתמש בהגנה הטובה על-פי סעיף 14, הרי שוב לוקה ההצעה באי-התחשבות במצבה המיוחד של העתונות. שכן ייתכן והוכחת אמיתות העובדות שנתפרסמו בעתון תהיה אפשרית רק עליידי גילוי מקור האינפורמציה שממנו קיבל העתון את החומר העובדתי, אך העתון יסרב, מטעמים של אחיקה מקצועית, לגלות את המקור. מאותה סיבה קשה יהיה לפעמים לעתונאי לסתור את חוקת חוסר תום-לב, שתחול לפי סעיף 16, פסיקה (2), להצעה, כשהדבר שפורסם לא היה אמת והמפרסם לא נקט, לפני הפרסום, אמצעים סבירים כדי להיווכח אם אמת הדבר; קשה יהיה לו לסתור את החוקה מתוך המעצור המוסרי המוטל עליו שלא לגלות את מקור האינפורמציה ושלא להפוך את האינפורמציה לקרבן פוטנציאלי של רדיפה פוליטית או של אי-נעימות רצינית אחרת.

כבוד שר המשפטים, בהשמיעו את דברי הפתיחה לוחיכם על הצעת החוק, ציין כי חוק לשון הרע באנגליה חל באופן שווה על עתונאים כעל כל אדם אחר. עם כל הכבוד, אין אני סבור כי שוויון זה הוא בבחינת אלה. הרשעת שני עתונאים באנגליה לפני זמן לא רב כשל סירובם לגלות את המקור ממנו קיבלו אינפורמציה ידועה הכתה, כזכור, גלים בדעת-הקהל העולמית, משום שרוחחה הדעה כי חוק המחייב עתונאי

בין הבעת לשון הרע עליידי פרט לבין פרסום לשון הרע בעתון, שתי הקטיגוריות שונות לחלוטין, וזאת עקב עצם העובדה שלא הרי חופש הביטוי של הפרט כהרי חופש הביטוי של העתונות. אם מדובר בחופש הביטוי של יחיד, הרי הכוונה היא לאחת החירויות האינדיבידואליות שלו, שאסור לשלטון — או שרצוי שיהא אסור לו — להתערב בהן. זהו חלק מתחומו הפרטי של האדם ותו לא; חלק מאותו החופש של כל אדם באשר הוא אדם, אשר כתנאים של שלטון החוק אין המדינה רשאית לפגוע בו. כנגד זה משמעותו של חופש העתונות שונה לגמרי: אין זאת חירות אינדיבידואלית גרידא שכל תוכנה למנוע את רשויות הממשל מלהתערב בה. אם מסתפקים להגדיר את חופש העתונות הגדרה שלילית מעין זו, הרי אין מגדירים אותה הגדרה התואמת את מהותה. שכן חופש העתונות הוא הרבה יותר מזה; הוא פונקציה פוליטית ראשונה-במעלה. בפסקי-הדין של ביה-המשפט העליון שלנו הושם לא פעם הדגש בקשר ההדוק המקשר את חופש העתון-נות ליסודות המשטר הדמוקרטי במדינה. לעתונות תפקיד מכריע בעיצוב דעת-הקהל; דעת-הקהל, המתהווה והנוצרת בעזרת העתונות, היא שיש לה חלק בגיבוש רצון העם שעליו מושתתים המוסדות הנתמכים של המדינה; וכדי שרצון העם יבוא על ביטויו האבטנטי, ולא יסולף ולא יעוקם עליידי השפעות רשמיות או מעין רשמיות תד-צדדיות או עליידי הגב-לות ואיסורים מגמתיים-הצדדיים, יש הכרח לתת לעתונות אפשרות מלאה להתחרות חופשית בין כל ההשקפות והדעות, בין כל הגישות והרעיונות; במילוי תפקידה החינוכי בעיצוב דעת-הקהל. חופש העתונות שונה אפוא בטיבו מחופש הביטוי של הפרט; אי-אפשר לתפוס את מובנו הספציפי על-ידי הגדרה שלילית גרידא של אי-התערבות השלטונות, אלא יש להגדירו, בנוסף על כך, הגדרה חיובית, כאינסטיטוציה פוליטית מובהקת, המהווה אחד מעמודי-התחוק לעיצוב המשטר הדמוקרטי וקיומו.

נדמה לי כי מכל אלה חייב המחוקק להסיק מסקנות מסוימות; ואחת המסקנות המתבקשות היא שאין להחיל על העתונות אותו דין בדבר לשון הרע שכופים, וכופים בצדק, על הפרט. גדול המשפטים השווייצרים בשטח המשפט הקונסטיטוציוני, הפרופסור Zaccaria Giacometti, כותב באחד הספרים שלו כי מיהה מסוימת של חופש הפגיעה בכבודו של זולת חייבת להוות חלק מחופש העתונות, אם אמנם רוצים להבטיח לעתונות את תפקידה הפונקציונלי בייסוד הדמוקרטיה.

אני מביא רעיון זה משום שהשווייצרים ידועים בשל נטיותיהם השמרניות ודעותיהם המתונות והשקפונתיהם הוזהרות והשקולות ואופיים השולל כל קיצוניות פוליטית. בספרו "Freedom of the Press" של הסופר האמריקני Chenery אפשר לקרוא דברים היסטוריים מאל-פים על מקרים של לשון הרע שפורסמו בעתוני ארצות-הברית נגד נשיא המדינה הראשונים של אותה הארץ בהיותה עדיין ארץ צעירה, אבל מתוך התחשבות בצורך לשמור בכל מחיר על המשטר הדמוקרטי, העדיפו אותם נשיאי ארצות-הברית לסבול סבל אישי רב עקב הפגיעות החמורות בכבודו וסירבו ליום חקיקה שהיתה מגבילה את חופש הפרסום בעתונות. ואם מותר לי בהזדמנות זו, במרחק הראוי מן הפרופסור השווייצרי המפורסם ומנשיאי ארצות-הברית, לה-ביע את דעתי האישית, הרי נוטה אני לחשוב כי על התנהגותם של עתונאים צריכים לפקח באישור ראשונה העתונאים עצמם. אנו זקוקים לחוק שיקים לשכת עתונאים אבטנומית וימסור בידה את השיפוט הפנימי בעניני האתיקה המקצועית, לרבות הטלת סנקציות בשל התנהגות שאינה הולמת את

— חוק לשון הרע (קלינגהופר, יוסף, לוז, צדוק) —

ולא רק מפני לשון הרע ברורה ומפורשת יש להגן על הפרט; יש גם להגן על הפרט — כפי שעושים זאת הסעיפים 2 ו-6 של הצעת החוק — מפני דבר שכינו חכמינו "אבק לשון הרע", מפני לשון הרע המרומזת, מפני האנולגיה המורעל, כי כפי שכתב אחד הסטיריקנים הבריטיים הגדולים, אפשר "convey a libel with a frown and wink a reputation down" — אפשר להביע דיבה בקימט"המצח, ולהרוס שמו הטוב של אדם בקריצת"העין.

הצעת החוק שלפנינו היא ברורה גיבשו הדינים הקיימים על לשון הרע, אך יש בה כמה חידושים — ואני מחייב רוב החידושים האלה, אם כי בכמה ענינים יש לדעתי בהצעת החוק גם חסר וגם יתר, ועוד אנמנע על הדברים האלה.

אני מחייב את הפישוט של החוק לעומת החוק הקיים, על-ידי ביטול שרידי האבחנה בין לשון הרע שבכתב ובין לשון הרע שבעל-פה, ועל-ידי ביטול האבחנות בין לשון-הרע כעילה לאישום ולבין לשון-הרע כעילה לתביעה אזרחית. שתי האבחנות האלה מקורן בהתפתחות ההיסטורית של המשפט האנגלי, אך אין להן כל יסוד של ממש בימינו ובמציאות שלנו, ועלינו לבטל אותן.

אני מחייב את החידוש שבסעיף 3 של ההצעה, הבא להורות שלשון הרע על ציבור שלם — על בני עדה או דת מסוימת, על בני צבא עור מסויים, על יוצאי ארץ מסוימת, על בעלי מקצוע מסויים — היא עילה לאישום פלילי. ציבורים יהודיים בארצות הגולה נאבקו ומוסיפים להיאבק על הכנסת סעיף כזה בחוקי המדינות שהם יושבים שם, כדי להגן על הציבור היהודי, כציבור, מפני השמצות ודיבות אנטישמיות, ויאה שאנו במדינתנו נעשה את אשר אנו תובעים מאחרים. אבל לא רק זאת. הסעיף הזה הוא גם צורך מעשי אקטואלי במציאות החברתית והעדתית המגוונת והמנומרת שלנו. הוא יתרם לריסון יצרי איבה בין-עדתיים ולחינוך ליחס של כבוד לזולת, לא רק לזולת — הפרט, אלא גם לזולת — הציבור.

ענין אחד בסעיף 3 — נדמה לי שהוא טעון הבהרה. מהי משמעות הביטוי "חבר בני-אדם" בסעיף 3? ביטוי זה, "חבר בני-אדם", מופיע בתחיקה שלנו כשם נרדף לתאגיד, לאגודה, לאישיות משפטית, אלמלא הופיע הביטוי "חבר בני-אדם" בסעיף 3, הייתי חושב שהביטוי "אדם" בהגדרה הכללית של לשון הרע, בסעיף 1, כולל גם חבר בני-אדם, כלומר, שלשון הרע על אישיות משפטית כמותה כלשון הרע על הפרט, והיא יכולה להיות עילה גם לאישום פלילי וגם לתביעה אזרחית. אם באים וגורעים את "חבר בני-אדם" מן ההגדרה הכללית, ומסווגים אותו עם בני עדה, בני דת וציבור אחר בסעיף 3, הרי התוצאה תהיה שחברה מסחרית, למשל, שהוציאו עליה דיבה, או אגודה שיתופית, למשל קיבוץ, שפגעו בשמו הטוב, או מוסד ציבורי שהוציאו עליו שם רע — לא יוכלו להתגונן על-ידי תביעה אזרחית, ולפי הסעיף 25 של הצעת החוק גם קובלנה פלילית לא יוכלו להגיש, והפוגע יתן את הדין רק אם יראה היועץ המשפטי ענין ציבורי להגיש אישום פלילי.

תוצאה זו היא לדעתי בלתי-רצויה. לתברא מסחרית, למשל, זכול להיגרם לא רק נזק מוסרי אלא גם נזק חומרי בלישוער, אם למשל יוציאו עליה דיבה שהסחורה שהיא מייצרת ומוכרת היא פגומה ומסכנת את בריאות הציבור. למסד רפואי, למשל, עלול להיגרם נזק שאין לו תקנה אם יוציאו עליו דיבה שהטיפול הרפואי היתן שם מסכן את שלום החולים. במקרים כאלה זכאית החברה, זכאי המוסד, שהחוק יתן בידם את הכלים לתבוע את הפוגע לדין ולגבות ממנו פיצויים. אני חושב איפוא בסעיף 3, היוצר עילה לאישום פלילי בלבד, יש ליתנו לציבור בלתי-מוגדר — בני

לגלות את מקורות האינפורמציה שלו עשוי לגרום לו התלבטויות מצפוניות חמורות מתוך כך שיתכן והוא ימצא בדילמה בין מרות חוק המדינה החבוהה המוסרית לכבד את כללי האתיקה של המקצוע שהוא עוסק בו.

שר-המשפטים ד. יוסף:

אני חושב שלא גילו את המקור, מפני שלא היה כל מקור.

יצחק ה. קלינגהופר (המפלגה הליברלית):

אחד הדברים שהסעירו בשעתו את הרוחות, היתה ההוראה בהצעה המקורית, לפיה לא רק עורכו ומוציאו לאור של העתון והאדם שהביא לעתון את דבר לשון הרע, ישאו באחריות בהתאם לחוק, כי אם גם מדפיסו של העתון, אם יוכח שיעד על לשון הרע שבפרסום או לא גקט אמצעים סבירים למניעה פרסומה. הוראה זו הוסרה מן ההצעה, אבל היא הוסרה ממנה רק באופן חלקי. היא אינה קיימת עוד לגבי עתונים יומיים. אך לגבי עתונים אחרים יהיה מחויב בית-דפוס אחראי לפרסום לשון הרע גם על-פי ההצעה המתוקנת. לא הספקתי לדרת לשורשה של הבחנה זו, שהממשלה מציעה לעשות בין עתונים יומיים לבין עתונים שאינם יומיים, ואודה לכבוד שר המשפטים אם ויאל להסביר את הדבר בדברי הסיכום שלו.

שר-המשפטים ד. יוסף:

הסברתי זאת בדברי הפתיחה שלי. לא שמת לב. אבל אסביר עוד פעם.

יצחק ה. קלינגהופר (המפלגה הליברלית):

אולי יוכל כבוד השר להוסיף איוה הסבר שיהיה יותר מובן לי. רוצה אני לקוות כי הסיבה האמיתית, אדוני שר המשפטים, לאבחנה זו אינה נעוצה ביחס השלילי של חוגים מסויימים כלפי עתונים מסויימים שאינם נגמים עם העתונות היומית.

אדוני היושב-ראש, עמדתי בדברי על כמה הוראות בהצעה, במידה שהן נוגעות לחופש העתונות. מסקנתי היא כי ההצעה, למרות צורתה המתוקנת, אינה נותנת הגנה מספקת לעתונים. סיעתי מצפה כי תמצא הזדמנות בוועדה לדון בחסרונות ובמגרעות שההצעה לוקה בהם, ומתוך ציפיה זו היא מצדדת בהעברת ההצעה לוועדה. ההצעה מכילה הוראות חשובות שלא נעתי בהן, וחברי לסיעה וידידי חברי-הכנסת צימרמן ינקוט עמדה כלפיהן בהמשך הוויכוח הנוכחי. אני כשלעצמי חשבתי לנכון לצמצם את הערותי לאספקטים הקוג-סטטוציוניים של ההצעה.

ה"ר ק. לוז:

רשות-הדיבור לחברי-הכנסת צדוק.

חיים צדוק (מפא"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. על לשון הרע אמרו חכמינו: "לשון הרע הורגת שלושה — האומרו, והמקבלו, ושנאמר עליו". וכך גם חוק לשון הרע מכוון לשלושה אלה: הוא בא להבטיח שהאומר לשון הרע יתן את הדין; הוא בא למנוע מן השומע לשון הרע שיוסיף ויפיץ את לשון הרע, ששמע; הוא בא להגן על מי שנאמר עליו לשון הרע, ולפנות אותו על הפגיעה שנפגע. כי כשם שלכל אדם זכות-יסוד, שהחוק מגן עליה, שלא יפגעו בגופו, כך זכות-יסוד לכל אדם שלא יפגעו בשמו הטוב, שלא יהיה שמו הטוב הפקר. וכה חשובה הזכות הזאת, עד שהחוק מגן עליה מפני פגיעה, ואין החוק נרתע ממתן הגנה זאת אפילו במחיר סיי גים — סייגים סבירים — לזכות-יסוד אחרת, סייגים לחופש הדיבור והפרסום.

בתביעה אורחית על לשון הרע, כמו במשפט פלילי, יתנהל הכירור המשפטי בשני שלבים: שלב ראשון, שבו יוכרע אם הנחבע חייב או זכאי, והשלב השני — אם נמצא חייב — שבו ייקבע שיעור הפיצויים. הרעיון הזה, חלק את התביעה האורחית בנויקין לשני שלבים, הוא כשלעצמו רעיון בריא, ואני מחייב אותו לא רק לגבי משפטי דיבה אלא גם לגבי משפטי גזיקין אחרים, כגון נזק גוף. בשלב הראשון תיקבע האחריות, בשלב השני ייקבע שיעור דמי הנזק. אבל, כאשר אני קורא את סעיף 18, הרי מכלל „לאור“ אני שומע „הן“. נאמר שם שלפני שהחליט בית-המשפט שהנחבע חייב בפי צויים, אסור להביא ראיות בדבר שמו הטוב או הרע של הנפגע, בדבר אופיו, עברו, מעשיו, דעותיו או התנהגותו; משמע, שאחרי שבית-המשפט החליט שהנחבע חייב, מותר להביא ראיות על כל אלה. יוצא מזה שהחלטת בעברו של הנחבע לא יימנע, ורק יידחה לשלב השני של הכירור המשפטי; והחשש מחיטוט זה, המרתיע כיום אנשים ששמים נפגע מלהגיש תביעה על לשון הרע, יפעל פעולתו גם בעתיד. אם כן, מה הועלתו בתקנתנו? למעשה, יש חשש שאחרי קבלת הסעיף הזה בנוסחו המוצע יהיה המצב אף גרוע מכפי שהוא כיום, כיום, לפי ההלכה האנגלית המקובלת גם אצלנו, רשאי הנחבע — במגמה להקטין את סכום הפיצויים שיהיו חייבים לתובע — להביא ראיות שהתובע המתלונן על הדיבה אינו נהנה בדרך כלל משם טוב, אך אין הוא רשאי להביא ראיות כדי להוכיח מעשים מסויימים, קונקרטיים, הראויים לגנאי שעשה, כביכול, התובע. לפי המצב החוקי הקיים, אם הדיבה היא שאנמר על פלוני שהוא זייף שיק בחתימת ראובן, מותר להביא ראיות שהתובע ידוע בציבור כזייפן שיקים, אבל אסור להביא ראיות שהוא זייף גם שיקים בחתימתו של שמעון, של לוי או של יהודה. הלכה זו, כפי שאמרתי, קיימת גם אצלנו, אם כי, למרבה הצער, לא תמיד מקפידים בחי-המשפט על קיומה הלכה למעשה. אם יתקבל סעיף 18 בצורתו המוצעת, יתבטל גם הסייג הזה, והנחבע יוכל — אם כי רק אחרי שבית-המשפט החליט שהוא חייב בפי צויים — להביא ראיות לא רק בדבר שמו הטוב או הרע של התובע המתלונן, אלא גם — כלשון הסעיף — בדבר אופיו, עברו, מעשיו, דעותיו והתנהגותו, דהיינו, בהיקף הרבה יותר רחב משמותר כיום.

אני יודע שאין זה מן הדברים הקלים למצוא את שביל-הזהב בין מניעת חיטוט מיותר בעברו של התובע מצד אחד, ובין מתן אפשרות להביא לפני בית-המשפט את כל אותן הראיות שיש להן חשיבות לגבי קביעת שיעור הפיצויים. אבל אם לא נמצא שביל זה על-ידי קביעת מבחני רלבנטיות חמורים לגבי השלב השני של הכירור המשפטי, הרי למעשה לא תיקנו דבר, והשאירו בעינו — ואולי אף החמירו — את הפגם העיקרי שממנו סובל החוק הקיים והנהוג שנשחרש.

הפגם השני, שהוא תולדה של הראשון, הוא שהכירור של משפטי הדיבה בבתי-המשפט שלנו נמשך זמן רב מדי. משפט דיבה הוא, מטבע הדברים, משפט סנסציוני המעורר עניין ברחבי הציבור. אף-על-פי-כן, משום-מה, מצליחים בתי המשפט באנגליה הנינים, בקווים כלליים, לפי אותו החוק ולפי אותו הנוהל כמו אצלנו, לברר ולסיים משפטי דיבה במשך זמן קצר מאד, בעוד שאצלנו נמשך כל משפט דיבה חודשים ארוכים. נוכרתי במקרה מסויים שקרה באנגליה לפני שנים אחדות, בשנת 1957. משלחת מטעם מפלגת העבודה הבריטית השתתפה בוועידה סוציאליסטית שהתכנסה בוונציה. הברי המשלחת היו אניורין בוואן, מי שהיה אז שר החוץ ב-ממשלת הצללים, מיודעו ריצ'רד קרוסמן, חבר הפרלמנט, ומורגן פיליס, מזכיר מפלגת העבודה. על התנהגותם בוועידה כתב

עדה או דת מסויימת, יוצאי ארץ מסויימת, בעלי מקצוע מסויים. לשון הרע על „חבר בני-אדם“ כמשמעותו המשפטית הטכנית של ביטוי זה, כלומר, אגודה, חברה, מוסד, צריך שדיונו יהיה כדיון לשון הרע על הפרט, עם כל המסקנות הנובעות מזה.

עוד חידוש שאני מחייבו כלול בסעיף 4, הבא להעניק לקרוביו של נפטר זכות לתבוע את עלבונו של הנפטר מידי מעליביו. חידוש זה מוצדק משתי בחינות: מבחינה אנושית — אין למנוע מבני משפחתו של נפטר את האפשרות לטהר את שמו על-ידי תביעה לדיון, דבר שאין הם יכולים לעשותו לפי החוק הקיים; ומבחינת עשיית הצדק לא ייתכן שהפוגע — שעל-ידי לשון הרע שלו אולי קיצר את ימיו של הנפטר — יהיה נשכר ממותו של קרובן לשון הרע.

אינני בטוח שהסייג המופיע בסעיף זה — „ובלבד שלא תהיה בה“ — כלומר, בלשון הרע על המת — „עילה לפי צויים“, הוא סייג מוצדק. נניח שראובן הוציא על שמעון דיבה ופגע קשות בעסקו, במשלה-ידו, על שגשבר מטה לחמו וירד מנכסיו, שמעון זכאי לקבל פיצויים מראובן על הנזק שנגרם לו. אם שמעון נפטר, הנזק הוא נזקם של יורשיו. מדוע, אם כן, יש למנוע מהם את האפשרות לתבוע פיצויים מראובן? מדוע יהיה ראובן ממוחו של שמעון? נדמה לי שהסייג בסעיף 4, כפי שהוצע, אינו מוצדק. אולי יש נזקים להבחין בענין זה בין לשון הרע על המת שפורסמה לפני מותו ואשר לגביה צריכות להיות לירושים כל הזכויות שהיו לנפטר עצמו, לרבות זכות התביעה האורחית לפיצויים, ובין לשון הרע על המת שפורסמה אחרי מותו ואשר עליה יחול המוצע בסעיף 4, דהיינו, שלא תוכל לשמש עילה לתביעת פיצויים.

אדוני היושבר-ראש, החוק הקיים על לשון הרע והנסיון שנצטבר בהפעלתו מאז הונהג בארץ, מגלים שורה של פגמים אשר בהצטברותם הביאו לידי כך שאין כיום בארץ מכשיר משפטי יעיל להגן על שמו הטוב של הפרט, וכל הישר בעיניו — יפרסם.

הפגם הראשון והעיקרי הוא בכך שכיום — התובע במשפט דיבה מובטח לו שיעמוד לחקירה ולבדיקה אינקוויזיטורית לא רק על הענין שהוא נושא הדיבה, אלא על כל מעשיו ומחוליו בעבר, ויהטטו בחייו, אף בשבתים האינטימיים ביותר, עד כדי כך שבמרוצת המשפט נשכח הנאשם או הנחבע מלב הציבור והתובע הופך להיות הנאשם המתגונן.

היטיב לתאר פגם זה עורך אחד העתונים החשובים בארץ, ושמחתי לשמוע דברים אלה דווקא מפיו. הוא אמר: „דרוש לנו חוק לשון הרע. העתונות נהנית במידה מסויימת מן ההפקר. כל עורך-דין בל מצפון ייעץ היום למרשו שנפגע מפרסום בעתון לא לתבוע את העתון למשפט, מכיוון שעד שיצא זכאי בדיון, יוכם שמו עוד יותר על-ידי הפרסומים בעתונות על פרטי המשפט. וכאשר ייקנס העורך ב-500 לירות, ממילא לא יבחין בכך איש. צריך שההליכים המשפטיים יצטמקו צמו לתביעה עצמה ולא ייווצר מצב שבעקבות הגשת תביעה על הוצאת דיבה יסתכן התובע בכל שניתן יהיה לחטט בחייו ולעסוק בענינים שאינם קשורים באופן ישיר לדיבה עצמה.“

הצעת חוק זו מנסה להתגבר על פגם זה על-ידי ההוראה שבסעיף 18, שבו נאמר: „ראיה בדבר שמו הטוב או הרע של הנפגע או בדבר אופיו, עברו, מעשיו, דעותיו או התנהגותו לא תובא באישום פלילי בשל לשון הרע לפני הרשעת הנאשם, ובתובענה אורחית לפני שבית-המשפט החליט שהנחבע חייב בפיצויים, אלא במידה שפרטים אלה נוגעים במישׁ רין ללשון הרע.“ אינני בטוח, אדוני שר המשפטים, שסעיף זה משיג את המטרה הרצויה. אני מניח שהכוונה היא שגם

חסין בפני כל פעולה משפטית, בשל הצבעה, או בשל הכעת דעה בעל־פה או בכתב, או בשל מעשה שעשה" — ופה אני מבקש לשים לב — "בכנסת או מחוצה לה — אם היו ההצבעה, הכעת הדעה או המעשה במילוי תפקידו, או למען מילוי תפקידו, כחבר הכנסת." אני מרשה לעצמי להביע דעתי, שכאשר קבעה הכנסת את תחומי החסינות המוחלטת של חברי הכנסת — היא חרגה הרחק...

יוחנן בדר (תנועת החירות):
זו היתה חזית מן חברי הכנסת ארגוב, דרך חברי הכנסת הררי עד בן־עמי המנוח.

חיים צדוק (מפא"י):

ובכן, אני חושב שכאשר כך נקבעו תחומי החסינות המוחלטת של חברי הכנסת, הכנסת חרגה הרחק מעבר לתחום המוצדק של החסינות. מהו הטעם לחסינות חברי הכנסת בפני תביעה על דברים שאמרו? הטעם הוא שחברי הכנסת יוכלו להביע דעותיהם בכנסת באופן חופשי וללא כל חשש. באנגליה, באם הפרלמנטים, החסינות נתונה אך ורק על דברים הנאמרים בין כותלי בית־הנבחרים, ודבר שכית מאד הוא שחבר פרלמנט נדרש לחזור מחוץ לכותלי הבית על דברים שאמר בתוך כותלי הבית, כדי שהדברים יוכלו לשמש עילה לתביעה על הוצאת שם רע.

מנחם בגין (תנועת החירות):

על כלל זה הוסתמך פרופיזמו.

חיים צדוק (מפא"י):

ואצלנו? אצלנו החסינות ניתנת לא רק על דברים שנאמרו בכנסת אלא גם על דברים שנאמרו מחוצה לה, ולא רק כאשר הדברים נאמרו מפי חבר הכנסת, "במילוי תפקידו", אלא גם אם נאמרו "למען מילוי תפקידו". "למען מילוי תפקידו" בא להרחיב לעומת הדברים "במילוי תפקידו", וקשה להעלות על הדעת דברים שלא ניתן לתאר אותם כדברים שנאמרו — אם לא במילוי התפקיד, הרי לפחות למען מילוי התפקיד. אין אני יודע ארץ אחת, מחוץ לישראל, שבה ניתנת לחברי הפרלמנט חסינות מוחלטת בפני תביעה אורחית על הוצאת דיבה בדברים שנאמרו או שנתפרסמו מחוץ לפרלמנט. אני סבור שנטלנו לעצמנו ולמוצא פיננו מידה מופרזת של חסינות, ובהזדמנות המתאימה נטיב לעשות אם נתקן זאת.

מנחם בגין (תנועת החירות):

האם תגיש הצעת חוק פרטית, מר צדוק?

חיים צדוק (מפא"י):

אשקול בדבר.

יוסף קושניר (מפ"ם):

והי תוספת להאזנה לשיחות חברי הכנסת.

חיים צדוק (מפא"י):

ומן הכנסת — לממשלה. סעיף 2(5) בא להעניק חסינות מוחלטת ל"פרסום שנעשה בישיבת הממשלה או עליי הממ" שלה או חבר ממשלה בתוקף תפקידם או על־פי הוראה של אחד מאלה". אין לחלוק על כך שדברים הנאמרים בישיבת הממשלה, מן הדין שיהיו מחוסנים. אבל יש לי ספקות רציניים לגבי חלקו השני של סעיף זה. מה ההצדקה שפרסום שנעשה עליי שר או עליי עובד מדינה לפי הוראות שר יהא מחוסן? ולא רק בחסינות סתם אלא בחסינות מוחלטת. כלומר, גם כשהפרסום הכולל לשון הרע נעשה שלא בתום־לב, אני יודע מקורו של סעיף זה. מקורו בחוק הקיים שלנו,

העתון הלונדוני "ספקטיטור" שהאיתלקים היו נדהמים נוכח כושרם של חברי הממשלה למלא את כרסם כמו מיכלים בוויסקי ובקפה, כך שהם — האיתלקים — מעולם לא היו בטוחים אם הממשלה הבריטית היא פיוחת או שתויה. בעקבות פרסום זה הוגשה תביעה על דיבה. במשך שלושה ימים בלבד נתבררה התביעה וניתן פסק־הדין. ינסו נא חברי הכנסת להפעיל את דמיונם ולחשוב כמה חודשים היה נמשך בירור תביעה דומה, אילו הוגשה בישראל. קרוב לוודאי שאצלנו אוני הציבור הנפגעים לא היו מגישים תביעה...

מנחם בגין (תנועת החירות):

מה היה פסק־הדין? זה העיקר.

חיים צדוק (מפא"י):

אגיע לזה.

קרוב לוודאי, אני אומר, שאצלנו לא היו אוני הציבור הנפגעים מגישים תביעה, ובלבד שלא לעבור את דרך היסורים המצפה אצלנו לתובע בתביעה על הוצאת דיבה.

וזה מביא אותי לפגם השלישי במצב הקיים, והוא — שיעור הפיצויים. באותו משפט באנגליה שהזכרתי אחר — בואן ואחרים נגד ה"ספקטיטור" — חוייבו בעלי העתון לשלם 11,500 לירות סטרלינג, טבין ותקילין, כפיצויים והוצאת ארז משפט. אצלנו — באותם משפטים שנתבררו ונסתיימו בחיוב, אחרי שהתובע עבר שבועה מדורי גהינום — סכומי הפיצויים שנפסקו היו בעשרות או במאות לירות ישראליות, ורק במקרים נדירים עלה הסכום על אלף לירות ישראליות. הסיכון המוסרי לתובע הוא עצום; הסיכון הכספי לנתבע הוא פעוט. היה זמן שדמי הנוק שבתיה־המשפט שלנו נהגו לפסוק בשל נזקי גוף, למשל בתאונות דרכים, היו נמוכים מאד, עד שדעת־הקהל מצד אחד והדרכה של בית־המשפט העליון מצד שני הביאו לידי כך שכיום נפסקים סכומים ניכרים למדי שיש בהם — במידה שכסף יכול לפצות — פיצוי של ממש. אם הגענו לכך שכיום "מחיר" הפגיעה בגופו של אדם הוא מחיר ראוי, הרי כפי הנראה טרם הגענו להערכה מספקת של "מחיר" הפגיעה בשמו הטוב של אדם. והגיע הזמן לתקן דבר זה, כדי שסכום הפיצויים הנפסק יהיה בו גם פיצוי ראוי לנפגע — וגם עונש ראוי לפוגע, ואתראה מרתיעה לאחריים.

הצעת החוק שלפנינו — בעקבות החוק האנגלי והחוק הקיים — מעניקה לפרסומים מסויימים חסינות בפני תביעה דיני. והחסינות היא, כידוע, משני סוגים: החסינות המוחלטת, שהאנגלים קוראים לה absolute privilege, ושמדובר עליה בסעיף 5, בו נאמר שפרסומים מסויימים הם "מותרים תמיד"; והחסינות המסוייגת, שקוראים לה qualified privilege, זו שעליה מדובר בסעיף 15 הקובע שבנסיונות מסויימות מחוסן המפרסם בפני תביעה, אם הפרסום נעשה בתום־לב. על מקרים אחרים — שבהם ניתנת חסינות חלקית ושהם בבחינת חידושי שים — רוצה אני לייחת את הדיבור.

לפי סעיף 1(5) "מותר תמיד" פרסום של דבר שהוא מוגן על־פי סעיף 1 לחוק חסינות חברי הכנסת, וזכויותיהם וחובותיהם, תשי"א. ודאי שהממשלה, כאשר היא מציעה את חוק לשון הרע, חייבת לקבל את חוק חסינות חברי הכנסת כמקרה שהוא, ולהציע חסינות מוחלטת לפי חוק לשון הרע לכל פרסום שהוא מחוסן באופן מוחלט לפי חוק חסינות חברי הכנסת. אבל, נדמה לי שמותר לנו, כחברי הכנסת, לחת דעתנו — אגב דיון זה — גם על חוק חסינות חברי הכנסת. מה נאמר בסעיף 1 של חוק חסינות חברי הכנסת? נאמר שם: "חבר הכנסת לא ישא באחריות פלילית או אורחית, ויהיה

— חוק לשון הרע (צדוק, בדר, לוז); חוק התוספות לזכויות החשמל (תשלומים בעד חיבור למערכת חשמל) (לוז, אלמוגי) —

פומביים של ארגון בין-לאומי שבריטניה חברה בו, או של ועידה בין-לאומית שבריטניה משגרת אליה נציגים, או של בית-דין בין-לאומי. אבל פרסומים אלה נשארו לפי החוק האנגלי בתחום החסינות המסוייגת, כלומר, חסינות הניתנת רק אם הפרסום נעשה בתום-לב. בהצעת החוק שלפנינו הועתקו פרסומים אלה מתחום החסינות המסוייגת — בה הם נמצאים בחוק האנגלי — לתחום החסינות המוחלטת, ונוספו עליהם פרסומים על דיונים פומביים של ארגון יהודי עולמי או מוסד ממוסדותי. נדמה לי שאין הצדקה לחסינות מוחלטת בפרסומים אלה. אין ליצור מצב שהמפרסם דברי דיבה שאמר בוועידה בין-לאומית יהיה פטור מכל אחריות, גם אם אפשר להוכיח דברים המעידים על העדר תום-לב, כגון, כלשון סעיף 16, שהדברים אינם אמת והמפרסם לא האמין באמתותם, או שהדברים אינם אמת והמפרסם לא נקט, לפני הפרסום, אמצעים סבירים כדי להימנע אם אמת הם אם לא. ואשר לארגונים יהודיים עולמיים, מותר לשאול מדוע, למשל, פרסום דברים שאמר חבר-הכנסת קרגמן בוועידת הסתדרות העובדים לא יהיו מחוסנים, ואם אמר אותם כציר בקונגרס הציוני — יהיה הפרסום מחוסן לחלוטין? מדוע למשל פרסום דברי חבר-הכנסת קלינגהופר בוועידת המפלגה הליברלית, לא יהיו מחוסנים, ואם יאמר אותם בוועידת הפדרציה העולמית של הציונים הכלליים, פרסומם יהיה מחוסן לחלוטין? נבצר ממני להבין את האכזבה הזאת, והייתי מודה לשר המשפטים אילו בדברי תשובתו היה מבהיר זאת.

ודבר אחרון — הפעם בתחום החסינות המסוייגת שב-סעיף 15. יש חידוש בסעיף קטן (9), הבא לתת חסינות מסוייגת אם „הפרסום היה דיווח-שבון נכון והוגן, שיש לציבור ענין בפרסומו, על אסיפה פומבית או על אסיפה או ישיבה שהייתה לציבור גישה אליה, או על אסיפה או ישיבה שעורכיה הזמינו אליה עתונאים כדי לדווח עליה ברבים“. אני מקשה על סעיף זה, בעיקר כשהוא בא להעניק חסינות לפרסום דברים שנאמרו במסיבות עתונאים. אם אדם ישלח חוזר לעורכי העתונים, ובו דברי דיבה, ותחון יפרסם את הדיבה — ישא העתון במלוא האחריות, אבל אם אותו אדם, במקום לשלוח חוזר, יזמין את עורכי העתונים למסיבת עתונאים, ושם יספר את הדיבה, ייהגה הפרסום מחסינות. מדוע? הייתי רוצה גם בענין זה לשמוע הסבר מפי שר המשפטים. אלה הערותי, ואני מצטרף להצעה להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

היו"ר ק. לוז:

אנו מפסיקים את הדיון על חוק זה וייתכן שנמשיך בו עוד הערב.

ו. חוק התוספות לזכויות החשמל (תשלומים בעד חיבור

למערכת חשמל), תשכ"ג — 1963 (*

(קריאה ראשונה)

היו"ר ק. לוז:

אנחנו עוברים לסעיף ה' בסדר-היום — חוק התוספות לזכויות החשמל (תשלומים בעד חיבור למערכת חשמל) תשכ"ג—1963, קריאה ראשונה. רשות-החיבור לשר הפיתוח.

שר-הפיתוח י. א. אלמוגי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת חוק זו באה להפוך נוהג לחוק. היא באה להשתחרר משם שאיננו הולם

(* רשומות (הצעות חוק, חוב' 574).

בסקודת הנוזיקן האורחיים משנת 1944, המעניקה חסינות מוחלטת לפרסומים מטעם הנוציב העליון וחברי ה-Executive Council וה-Advisory Council. נדמה לי שהוראה זו באה או כדי לחסן את צמרת השלטון המגדטורי בפני הביעות על הוצאת דיבה בבתי-המשפט המקומיים. עד כמה שהצלחתי לברר, אין להוראה זו אח בחוק הנהוג באנגליה עצמה; שם ניתנת חסינות מוחלטת לדברים רשמיים המוחלפים בין שרים ועובדי מדינה, בינם לבין עצמם, תוך מילוי תפקידם. אבל אין חסינות מוחלטת לדברים המתפרסמים בציבור מטעם חברי הממשלה ועובדיה.

יוחנן בדר (תנועת החירות):

למה לבכות על חוק החסינות שלנו? הוא לא ישתנה, הוא יישאר. אפילו מפא"י תעמוד על ראשה, חוק החסינות יתקיים.

חיים צדוק (מפא"י):

חבר-הכנסת בדר, אחרת בקריאת-הביניים שלך בעשר דקות. על נושא זה דיברתי קודם. עכשיו אני מדבר על נושא אחר. מה התעוררת פתאום?

אם אנו באים לסגל לעצמנו את החוק האנגלי, הבה נסגל אותו לעצמנו כפי שהוא באנגליה עצמה ולא כפי שהאנגלים הנהיגו אותו בתחומי שלטונם מעבר לים. נדמה לי שהאמור בסעיף (25) (חזן מדברים הנאמרים בישיבת הממשלה — אלה ראויים לחסינות מוחלטת), מקומו לכל היותר בתחום החסינות המסוייגת שבסעיף 15, כלומר חסינות המותנית בתום-לב, ואין להעניק להם חסינות מוחלטת.

הופתעתי קצת כאשר קראתי את סעיף (7) של הצעת החוק. סעיף זה בא להעניק חסינות — וחסינות מוחלטת — לפרסום דבר שנאמר או אירע בישיבה פומבית של ארגון בין-לאומי שמדינת ישראל חברה בו, של ועידה בין-לאומית שלחה ממשלת ישראל נציג, של בית-דין בין-לאומי, או של ארגון יהודי עולמי או מוסד ממוסדותי — ובלבד שהפרסום לא חרג מגדר דיווח-שבון נכון והוגן. נדמה לי שסעיף זה, שמקורו בחוק האנגלי החדש, מצא את דרכו אל תחום החסינות המוחלטת בהצעת החוק שלנו כתוצאה מאי-הבנת החוק האנגלי. חוק לשון הרע האנגלי, משנת 1952, משאיר בעינה את ההבחנה בין חסינות מוחלטת וחסינות מסוייגת, ואשר לחסינות מסוייגת, הוא מחלק אותה לשני סוגים: חסינות מסוייגת שלא תעמוד לנתבע אם נתבקש לפרסם תיקון או הכחשה ולא עשה זאת, וחסינות מסוייגת שתעמוד לנתבע גם אם סירב לפרסם תיקון או הכחשה. בין השאר, ניתנת שם חסינות מסוייגת — גם אם הנתבע סירב לפרסם תיקון או הכחשה — לפרסום הוגן ומדוייק על דיונים

בתור מה שמגיע היתה בלתי־חוקית, כך גם גביית הפקדון היתה בלתי־חוקית. איפה זה כתוב שאפשר לקחת ממני פקדונות כאלה?

עכשיו באים לעשות אתנו "חסד". אומרים לנו, ראשית, שמעתה תוכל חברת החשמל לגבות מאתנו סכומים אלה ואלה, וזה יהיה חוקי. גורמים לנו סיפוק ושמוחה. אדע שמה שגובים ממני מהיום, זה כבר יהיה חוקי. איזה הישג בשביל האורח ...

שנית, אומרים לי שמה שגבו לפני כן באופן בלתי־חוקי, לא יחזירו לי, חס ושלום, אבל לזה מוסיפים לנו נחמה: הנחמה, שבעד העבר לא ידרשו מאתנו יותר ממה שגבו. מר אלמוגי היקר, איזה חסד, איזו טובת־הנאה, איזו עדינות נפש ... אמנם כאלה זו יש קוץ. מה הוא הקוץ? אין מבוטחים לנו שלהבא לא ידרשו יותר, ומכלל לאו אתה שומע הן. אומרים דברי ההסבר: בעד העבר לא ידרשו יותר. משמע, שבעד העתיד ידרשו יותר. אל תכחיש, מר אלמוגי. האם יש דבר מסויים במדינה, שברגע מסויים לא ידרשו יותר כעוד?

ואני שואל דבר אחד, מבחינת הסדר, יחס הכבוד לחוק, שאיפה לאמון האזרחים: אם עוברים על החוק, על ידי מעשה מסויים, מה צריך לתקן — את המעשה או את החוק? בדרך כלל כשיש אי־תאום בין דרכו של היחיד לבין דרכו של החוק, מכניסים את היחיד למסלול החוק. כשזה ענין של המדינה או מפעלים ממשלתיים, אני רואה שהדרך הפוכה. כשהמפעל סטה מן המסלול החוקי, מעבירים את המסלול החוקי, מתאימים את החוק למעשה — לא את המעשה לחוק.

בעצם אין זו הפעם הראשונה שנוהגים כך במדינה זו. מר אלמוגי היקר, אתה יכול להגיד לי: היו תקדימים רבים לזה, שכאשר הממשלה עוברת על החוק, יד הממשלה על העליונה ויד החוק על התחתונה. זה היה כך ויהיה גם הפעם. אם זו תשובתך ...

שֶׁר־הפיתוח י. א. אלמוגי:

זו לא תהיה תשובתי.

יוחנן בדר (תנועת החירות):

אם זו תשובתך, שיש תקדימים לדבר, התשובה היא נכונה. אם תגיד לנו: למה שנתקתם, למה שילמתם, איך אתם יכולים פתאום לדרוש, אחרי שנים, שנחזיר לכם את הכסף? — גם זו תשובה. אם תגיד שמבחינת נוחות ארמיניסטרטיבית זה לא טוב להחזיר לנו מה ששילמנו בלי חובה — גם זו תשובה. אם תגיד שבינתיים היתה אינפלציה ודולואציה וממילא אינכם יכולים להחזיר לנו את הכסף צמוד לאינדקס, ואז למה לנו לדרוש כסף שירד ערכו — גם זו תשובה. אם תגיד לנו שסוף כל סוף נתתם פקדון, למה נתתם פקדון? — גם זו תשובה.

אבל כל התשובות האלה לא ישיבו על בעיה אחת: למה הכלל, שמי שלקח מה שאינו מגיע לו, צריך להחזיר מה שלקח. למה כלל זה מחייב רק אותי, רק כל אורח, אבל איננו מחייב את המדינה ואת המפעלים שלה? לשאלה זו, אני מניח, לא תהן תשובה. אלא, יש עוד תשובה, "אשכוליגית" כללית: דרוש לנו כסף.

גברתי היושבת־ראש, אני מציע להחזיר את הצעת חוק זו לממשלה.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות־הדיבור לחבר־הכנסת סנה.

את התשלומים הנ"ל לרמת המחירים החדשה, והחברה הגישה הצעת כללים לשלטונות. הצעה זו נבדקה בין היתר על ידי ועדת הכספים של הכנסת, אשר באופן כללי הייבה את הצעת חברת החשמל.

כדי לא לעכב ביצוע עבודות חיבור לרשת של מפעלים שונים ושיכונים חדשים, החליטה החברה, מתוך ציפייה לאי שור הכללים, לקבל פקדונות על חשבון התשלומים לחיבור. ובכן, אז הופיעה הקומביניציה הזאת, שבמקום תשלומים קיבלו פקדונות, והכוונה היתה לאותו דבר — לתשלום. אישור זה התעכב בגלל ספקות משפטיים אם אמנם הזכויות, כפי שהם קיימים, מאפשרים אישור כללים כאלה. לכן החליטה הממשלה לערוך תוספות לזכויות הקיימים, כדי לאפשר קבלת תשלומים כאלה בעתיד. כן יש צורך להשיר את הפקדונות שנתקבלו כנ"ל על ידי החברה, במידה שהם מתאימים לשיעור התשלומים שיאשרו לגבי העבר. אני רוצה להזכיר לכנסת, שגם מבקר המדינה ביקש מספר פעמים הסבר חוקי לתופעה זאת אשר קוראים לה בשם פקדונות. מדי פעם בפעם נדחה הדבר, עד אשר סוף סוף אנו רוצים להכניס סדר.

אנחנו מבקשים את הכנסת להעביר הצעה זאת לוועדת הכספים.

היו"ר ק. לוז:

רשות־הדיבור לחבר־הכנסת בדר.

יוחנן בדר (תנועת החירות):

אדוני היושבת־ראש, חברי הכנסת. ענין זה הוא פנטסטי. אני חושב שהסיבה שבזכותה ידע הציבור על הסיפור הזה, נובעת כנראה מאיזו התנגשות בין "יקה" לבין "חלם". כשאני אומר "יקה", אני אומר זאת מתוך כבוד לאנשים המתייחסים ברצינות לחוק ומשפט ולסדר הטוב, כגון קודמו של שר הפיתוח. ולוא הוא, לא היינו יודעים אפילו מה נעשה לנו.

כל אחד מאתנו מקבל שש פעמים בשנה "לוקש" כזה, בו כתוב: תעריף ב', תעריף ג', ועוד ועוד. כמה פעמים, מתוך סקרנות, ניסיתי להתמצא בכתוב שם; אני רוצה להודות — לא בהצלחה מלאה. האורח הפשוט יודע דבר אחד: דורשים כסף, כנראה יש לשלמו. האורח מאמין לשלטונות; מאמין לשר הפיתוח; מאמין לחברת החשמל, שאינה דורשת כסף שאיננו מגיע לה. אני שואל תמיד את עצמי מדוע גם אני בין המאמינים. כאיש הארופויציה מתובתי לא להאמין, אבל אני מקבל חשבון ואני מניח שהוא בסדר. לפעמים אורח יותר זהיר מסתכל גם במונה כדי לראות אם מספר הקילוואטים מתאים. גם אני עושה זאת לפעמים. לא פעם זה לא מתאים בדיוק, אבל כנראה אינני מתמצא בכך. לגבי הסכומים — איש איננו מתעניין.

מה אומרים הצעה זאת ודברי הסבר אלה? הם אומרים שבמשך שנים היתה חברת החשמל לוקחת מהאזרחים כספים שאסור היה לה לקחת אותם לפי החוק, כספים שלא היו מגיעים לה בכלל, ושלא היה לה יסוד לגבייתם. עד אשר נתקלו בשר הזיר, ואז עשו פשרה. הפסיקו לקחת כסף בתור חוב, והתחילו לקחת אותו כסף בתור פקדון. אני מניח, אדוני השר, שתוכן הדיונים האלה והחיכוכים בין חברת החשמל ומשרד הפיתוח לא היו צריכים להישאר בגדר סוד.

יש עתונים בארץ. אפשר באמצעות העתונים למסור לציבור ידיעות. אבל החברת לא ידע שמה שגבו ממנו עד יום מסויים בתור חוב, הפיתוח, מחשבון מסויים, לגבות ממנו בתור פקדון. יסכים כבודו, שכשם שגביית הסכומים

— חוק התוספות לזכויות החשמל (תשלומים בעד חיבור למערכת חשמל) (סנה, סנהדראי, אלמוגי, בגין) —

משה סנה (מק"י):

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה. אני סבור שהיה צורך לקיים דיון יותר מקיף על משק חברת החשמל, בעיקר אחרי הדין־וחשבון של מבקר המדינה, אשר העלה נתונים חשובים מאד שלא עברו את הניתוח של הכנסת. בזמן הדיון על תקציב הפיתוח אפשר היה לנגוע בחברת החשמל רק באחד הענפים, אבל לא היה דיון מיוחד על נושא זה.

כעת אני רוצה להצטמצם ולהעיר רק כמה הערות כל־ליות.

קודם כל הצד המשפטי־החוקי, או החוקי־מוסרי של הצעת הממשלה הוא גפום. אין מחרימים פקדונות. אין הוסד כים פקדון לתשלום. כזה יש מעילה באמון הציבור.

שנית, חברת החשמל, אשר רוב המניות שלה הן בידי הממשלה, צריכה לשרת את הציבור, את הקהל הרחב, את המוני הצרכנים, ולא לנצל אותם. על אחת כמה וכמה, לא לנצל אותם ניצולי־תר.

מצאתי שעד ה־31 במארס 1960 הגיעו תשלומי הצרכנים בעד חיבור לרשת לסך 54,600,000 ל"י. זה, אני מניח, צירוף אריתמטי של התשלומים של הלירה בקורסים שונים. כלומר, אילו היה שערך ערך הלירה, זה היה מתבטא בסכום הרבה יותר גדול; חוץ מתשלומים אלה בעד החיבור עוד הצטבר מפקדונות הצרכנים סכום המגיע בערך ל־7 מיליון לירות. במקום אחר מצאתי שמקור המימון של חברת החשמל הוא ב־17% השתתפות זאת של ציבור הצרכנים. זאת אומרת שהצרכן צריך לממן את חברת החשמל מלבד התשלומים שהוא משלם בעד השירות שניתן לו.

הערה שלישית: העריפי החשמל הם גבוהים בלאו הכי, ותשלומי חובה אלה מייקרים עוד יותר מצרך חיוני זה. זוהי העלאת מחירים הנועשית על ידי הממשלה בצורה מוסד־וית, בצורה עקיפה במקצת.

הערה רביעית: החברה נושאת רווחים המגיעים, לפי המאונים של השנים האחרונות, ל־6 עד 7 מיליון לירות לשנה. החברה משלמת דיבידנדה ונותנת מניות הטבה. במצב זה האם צריך לפשוט את העור מהציבור? מארבעה טעמים כבדי משקל אלה אני מציע להחזיר את ההצעה לממשלה.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות־החיבור לשר הפיתוח, שישב למתווכחים.

שר־הפיתוח י. א. אלמוגי:

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה, אני מודה ומתוודה מראש, שאינני שמח על הבאת הצעות חוק כאלה. אין שר השמח על כך.

בין הצעתנו להעלות את התעריפים בעקבות הפיחות לבין האישור של ועדת הכספים של הכנסת היה הפרש של חודשיים־שלושה. חיכינו בסבלנות ולא השתמשנו בשום קומ־בינציה. אני מתנגד לקומבינציות. אינני יודע מה היה בשנת 1951; אבל מכל מקום אי־אפשר לקיים עכשיו דיון רטרורי־אקטיבי על מה שהיה לפני שתיים־עשרה שנה. אני סבור שמו־טב שלא יקרו דברים כגון אלה. אבל אין זה שייך דווקא לעניינינו.

מה אומר חבר־הכנסת בדר? — הוא טוען שאסור היה לקחת. לא היה איסור כזה. הסכרתי את הדברים בדברי הפ־תיחה. עד שנת 1951 קיבלה חברת החשמל תמורת השירות — ועוד אגע בשאלה אם צריך לקבל תמורה — על־פי חוק ועל־פי דין. מאז שנת 1946 קיבלה כתוק תשלומים בעד חי־

בורים למערכת החשמל. אחרי קום המדינה אושרו כללים בדבר תשלומים אלה על־ידי שר האוצר. ועדת הכספים קיבלה את העקרונות שצריך לקבל תשלום, אולם התעוררה בעיה תחקיקתית, אם הדבר צריך להיעשות באמצעות תקנות חתומות על־ידי שר הפיתוח או על־ידי תיקון הזכויות או באמצעות הצעת חוק. עד שדברים אלה יתבררו ואפשר יהיה להגיע למסקנה, הוחלט לקרוא ל"ילד" בשם לא נכון, וכך כינו את התשלום בשם פקדון, עד שיימצא הסדר תחקיקתי. הענין נמשך שתיים־עשרה שנה. מבקר המדינה עומד על כך כבר ארבע או חמש שנים.

גם אני ברעה שאילו צריך היה להחליט על כך עכשיו — היה מקום להתנגדות. עובדה היא שבמשך שתיים־עשרה שנה שילמו האזרחים פקדונות ואיש לא בא לתבוע את פקדונו בחזרה. מה שהיה ידוע לממשלה או לחברת החשמל, היה ידוע גם לציבור. הציבור ידע שקראו לתשלום בשם פקדון אך ורק כדי למצוא מוצא מהסכך התחקיקתי.

מנחם בגין (תנועת החירות):

לא ידעתי דבר. שילמתי כל חשבון חשמל שהתקבל.

שר־הפיתוח י. א. אלמוגי:

מדוע לא תבעת חזרה את הפקדון?

מנחם בגין (תנועת החירות):

לא ידעתי שקיים דבר כזה.

שר־הפיתוח י. א. אלמוגי:

קודם קיבלו תשלומים, ואחר כך כמוצא, — לא־מוצלה, לדעתי — מהמצב התחקיקתי קראו לזה פקדון. לכן הגבית היתה חוקית.

אין עושים חסדים עם האזרחים, חבר־הכנסת סנה. חברת החשמל איננה עושה חסד, אלא היא ממלאה את חובתה. תפ־קידה איננו לעשות חסדים, אלא למלא חובות, ואת החובות הללו מילאה וממלאה חברת החשמל.

מה יהיה להבא? — לא אוכל לומר לך, חבר־הכנסת בדר. אינני יודע אם המחיר שהאזרחים יצטרכו לשלם בעד חיבור יהיה כפי שהיה, או שיצטרכו לשלם יותר. הדבר תלוי בהח־לטת הממשלה וכן בהחלטת ועדת הכספים של הכנסת. כל העלאת תעריף טעונה החלטת של ועדת הכספים. אבל זיה לצרה בשעתה.

חבר־הכנסת בדר שאל מה עשינו בתמורת הפקדון, שהוא שם בלתי־מוצלח לתשלום. התשובה היא, כי בתמורה חיבור חשמל לאזרחים. תמורת 54 מיליון לירות התפתחה חברת החשמל ופיתחה את רשת החשמל. אני רק רוצה להזכיר, כי כאשר החליטו לגבות פקדון, היה קיצוב של חשמל במדינת ישראל.

חבר־הכנסת סנה הוא פרלמנטריסט יותר ותיק ממני, אם כי אינני בטוח שהוא חסיד של הפרלמנטריזם כמוני. מכל מקום, הוא יותר ותיק ממני בכנסת והוא יודע כיצד לדרוש מהכנסת לקיים דיון מקיף על נושא כלשהו. אורבא, יציע חבר־הכנסת סנה הצעה לסדר־היום ויבקש לקיים דיון על הבעיות המשקיות של חברת החשמל. אני אישית מבטיח לו מראש — ואינני יודע מה תחליט הממשלה או הקואליצ־יה — להסכים לדיון כזה. לא צריך לבקש רחמים, כי מי מעכב בעדו להציע דיון כזה?

משה סנה (מק"י):

לא התרעמתי עליך, רק אמרתי שהיה רצוי לקיים דיון כזה.

ישיבה רע"ד, א' אב תשכ"ג (22 יולי 1963)

— חוק התוספות לזכיונות החשמל (תשלומים בעד חיבור למערכת חשמל) (אלמוגי, סנהדראי); חוק לשון הרע (סנהדראי, אונא) —

1969/70. כדי שחברת החשמל תוכל להמשיך בדאגתה לכוח ולאור, בדאגתה למשק מסודר המספק לכל הצרכנים חשמל בלי קיצוב, ושיבטיח שהעשייתו תוכל להכנין את פיתוחה מתוך ידיעה שיהיה לה חשמל, אנחנו מציעים להעביר הצעת חוק זו, ולאפשר לנו להשתחרר מהשם המושאל. כי לא היתה כל כוונה למלה „פקדון“, והכוונה היא לתשלום. אני מבקש לאפשר לנו להשתחרר משם מושאל זה, ולתת לו את השם החוקי. במקום „פקדון“ — „תשלום“.

היו"ר ט. סנהדראי:

חברי הכנסת, אני מעמידה להצבעה הצעה מול הצעה: הצעה להחזיר את החוק לממשלה, מול הצעה להעביר את החוק לוועדת הכספים.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה להעביר את החוק לוועדת הכספים — רוב

בעד ההצעה להחזיר את החוק לממשלה — מיעוט

נמנעים — חברי סיעת המפלגה הליברלית

ההצעה להעביר את חוק התוספות לזכיונות החשמל (תשלומים בעד חיבור למערכת חשמל), תשכ"ג—1963, לוועדת הכספים נתקבלה.

ז. חוק לשון הרע, תשכ"ג — 1963

(המשך הדיון)

מכרעת אף בהיסטוריה היהודית. אם נתרגם את הדברים ללשון חדישה, נוכל לומר שלגבי חז"ל אין דבר יותר מסוכן לקיומו החופשי והעצמאי של העם היהודי מאשר התפשטות הגנע הזה בחוך העם. יכול להיות שאמנם האופי הלאומי שלנו רגיש במיוחד ופגיע לנגע הזה, ולכן ההדגשה הזאת מצד חז"ל. על כן מותר אולי גם לומר שההשוואה הכללית והכוללת עם חוקים אחרים בענין זה איננה במקומה. החוק של מדינת ישראל צריך להיות מכוון לנסיבות המיוחדות של עם ישראל.

מגמתו הכללית של חוק לשון הרע צריכה להיות: להגן על שמם הטוב של בני-אדם, כי כדי שבני-אדם יוכלו לחיות בצוותא יש צורך שאיש יכבד את רעהו, שכל אדם ישמור על כבוד חברו. בחינת „יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך“. על כן זכותו הראשונית של האדם היא, שהחוק יגן על שמו הטוב מפני פגיעות של אנשים בלתי-אחראיים.

חשוב לראות את הסכנה הזאת כאשר אנו דנים על חוק לשון הרע; כי הוויכוח שהתנהל על הניסוח הקודם של החוק הניזן את נקודת הכובד של הבעיה, שהחוק בא לפתרה, למקום אחר. הוא העמיד את שאלת חופש העתונות כשאלה המרכזית בכיכול של החוק, ודן אותו למעשה רק מנקודת-מבט זו. שאלה זו אמנם מתעוררת, והיא צריכה להתעורר אגב דיון בחוק לשון הרע, אבל היא איננה השאלה העיקרית. חובה עלינו להקפיד על כך שחופש זה של העתונות לא ייפגע אגב מלחמתנו בנגע לשון הרע. אבל בל הנופר את השאלה כיצד לשמור על האזרח מפגיעה על-ידי דיבה, לשאלה כיצד לשמור על הזכות לפגוע באזרח וביקורתו.

עומדים כאן זה מול זה שני נכסי יסוד של החברה: חופש הבעת דעה, כאמצעי לחשיפת סגמים נסתרים ולמלחמה בהם, ושמירה על כבודו של האזרח, ובמיוחד של אלה

שר-הפיתוח י. א. אלמוגי:
נתתי לך עצה מה לעשות.

54 מיליון הלירות הם חלק מהמימון. השאלה היא אם הצרכן צריך לשלם בעד השירות. שאלה שניה היא אם החשמל הוא אצלנו יותר יקר מאשר בכל ארץ אחרת. התשובה לשאלה השניה היא שלילית. החשמל בארץ, על אף העובדה שאנו משתמשים בשמן ובנפט, הוא יהיה זול יותר מאשר במדינות אחרות. בכל המדינות משלמים בעד חיבורים, וכן גם אצלנו. לעומת זאת אצלנו יש כמה דברים שאנו גאים עליהם. חברת החשמל גובה מחירים סלקטיביים. החברה חיברה חשמל לנקודות מרוחקות ועכשיו החליטה להעביר קו חשמלי למצפה-רמון גם כאשר אין שם צרכנים רבים. היא איננה גובה שם מחירים משמלמים אזרחי תל-אביב. חברת החשמל גובה תעריף נמוך מהחקלאות, וכן מה-תעשייה.

התשלומים בעד החיבורים, שהם מקובלים בעולם כולו, חשובים לנו איפוא גם כמקורות מימון. אני רוצה לומר לחברי הכנסת בהודמנות זאת, שחברת החשמל עומדת כרגע לפני מפעלי פיתוח עצומים ואדירים. אנחנו עומדים לקבל בקרוב שתי יחידות של 125 אף קלווט כל יחידה. אנחנו מקווים להגיע בשנת 1967/68 למיליון קילווט הראשון במדינת ישראל. אנחנו מקווים שתוך שנה, או כעבור שנה, נתחיל כבר לתכנן ולברר באיזה סוג של כוח נצטרך להשתמש בשנת

היו"ר ט. סנהדראי:

אנו חוזרים לדיון על חוק לשון הרע, תשכ"ג—1963. רשות-הדיבור לחבר-הכנסת אונא.

משה אונא (המפלגה הדתית-לאומית):

כבוד הוישבת-ראש, כנסת נכבדה. לחוק זה חיכינו זה שנים רבות, כי מומן התברר שהחוק הקיים אינו עומד במבחן המציאות. אינו עונה לצרכים שלשם נחקק. זה זמן רב התברר לכל מי שמצוי בשאלות הקשורות בשמירה על כבודו של אדם הנפגע על-ידי רכילות ודיבה, שיש צורך לתקן את החוק, כדי שיוכל לשמש מכשיר יעיל במלחמה נגד נגע ממאיר זה בציבוריות שלנו, האוכל בנו בכל פה. לשון הרע היא גורם בחיי ציבור שכוחו לערער את המוסר הציבורי עד היסוד ולהרוס את הרקמה האנושית המקיימת את החברה. לא בכדי הרבו חז"ל בתיאור הנזק שלשון הרע מביאה על חברת בני אדם והפליגו בהציגם אותה כשורש ושיא כל רע. אזכיר רק אחדים מדבריהם. הם אמרו: „קשה לשון הרע מעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים“. ועוד: „למה נקרא תליתיא (זה הביטוי בארמית)? — שהוא הורג שלושה: האומרו והמקבלו והנאמר עליו“. ועוד נאמר: „כל המספר לשון הרע אין לו חלק לעולם הבא“.

בדיון על הסיבות לחורבן בתי המקדש אומרת הגמרא: „אבל מקדש שני, שהיו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים, מפני מה חרב? — מפני שהיתה בו שנאת חינם“. ומסבירים שנאת חינם פירושה לשון הרע. נצרך לזה דברי החפץ חיים: „וכאשר נחפשה דרכינו ונחקרה איזה עוונות הם מהעיקריים הגורמים לאהרכת גלותנו, נמצאם הרבה, אך חטא הלשון הוא על כולם“.

מכל זה נוכל ללמוד כיצד ראו גדולי היהדות את המשמעות של לשון הרע כגורם בציבוריות היהודית שהשפעתו

בגלל סטיה מינית. מאז עברו שלושים או ארבעים שנה. מישהו יוציא את הענין לפומבי, ויהרוס בזה את מעמדו הציבורי של האיש. הוא יטען לפני השופט: "אמת דיברתי". האם יהיה זה צודק שייצא חופשי?

אינני יודע אם החוק כפי שהוא מנוסח ישיג את מטרתו, אם לא ייאמר בו שהכוונה של ההשמצה של הפגיעה המדריכה את המפרסם, צריכה להיות נימוק מספיק להרשיעו.

אגב קריאת סעיפי החוק מתעוררות כמה וכמה שאלות. לדוגמה: ענין תום-לב, המשמש הגנה טובה בכל מקרה. בסעיף 16 נאמר: "הוכיח הנאשם או הנתבע, שהפרסום נעשה בנסיבות המהוארות בסעיף 15 והפרסום לא חרג מגדר הדרוש והסביר באותן נסיבות, וראים אותו כנעשה בתום-לב, כל עוד לא הוכח ההיפך; ואולם רואים פרסום כנעשה שלא בתום-לב אם נתקיים בו אחד מאלה: (1) הדבר שפורסם לא היה אמת והמפרסם לא האמין באמיתותו; (2) הדבר שפורסם לא היה אמת, והמפרסם לא נקט, לפני הפרסום, אמצעים סבירים כדי להיווכח אם אמת הוא אם לאו; (3) המפרסם נתכוון על-ידי הפרסום לפגוע במידה גדולה משהיתה דרושה או סבירה בנסיבות."

האם אין בפיסקה (1) שבסעיף זה ענין של שטר ושובר כצדו? כלומר, אם אין יכולים להוכיח שהמפרסם לא האמין באמיתות הדבר שפורסם, הטענה של תום-לב תעמוד לו. בפיסקה (3) נאמר: "המפרסם נתכוון על-ידי הפרסום לפגוע במידה גדולה משהיתה דרושה או סבירה בנסיבות". כיצד רוצים למדוד דבר כזה? אמנם נעשה כאן נסיון לקבוע את הכוונה לפגוע כנסיבה השוללת תום-לב. אבל נראה לי, שהנסת שנגקט כאן עושה כוונה זו פלסטר ויביא לידי כך שאי אפשר יהיה להשתמש בסעיף זה למעשה. כי תמיד אפשר יהיה להוכיח שהיה צורך לפגוע כדי להסב תשומת-לב הציבור.

כבר הצביע חברי-הכנסת צדוק על ליקוי בסעיף 18, הבא לתקן את המצב הקיים, שבו אפשר להפוך — תוך כדי הליכי המשפט — את התובע לנתבע. סעיף זה יוצא כאילו מתוך הנחה, שהרצון לפגוע במושם מצד הנאשם בזמן המשפט הוא תמיד לגיטימי. לי נראה שהוא בלתי-לגיטימי בתחלתו. האם ניתן לנאשם להגן על עצמו בזה שהוא מוכיח שהפרסום היה בו צורך לגיטימי לגופו, ועל כן היה רשאי לפרסמו? כיצד אפשר לומר שחייטוט בעברו של התובע והעלאת כל מיני דברים שאין להם קשר ונגיעה לענין הנדון הם לגיטימיים?

כן נראה לי כי הנאמר בסעיף 5 הוא מוזר ובלתי-מובן. בסעיף זה נאמר כי "על אף האמור בסעיפים 8—11 מותרים תמיד פרסומים אלה", המנויים להלן, וביניהם "פרסום שנעשה בישיבת הממשלה או על-ידי הממשלה או חבר ממשלה בתוקף תפקידם או על-ידי הוראה של אחד מאלה". כלומר פרסומים כאלה שיש בהם משום לשון הרע, כפי שהם מוגדרים בסעיף 1, הם מותרים. אינני יודע מדוע. האם יש צורך להבליט ולהתיר דברי לשון הרע, אפילו אם הם נאמרים במסגרת הממשלה, בישיבות הממשלה, שהם כשלעצמם בדרך כלל סודיים או צריכים להיות סודיים? האם כדי לפאר את הממשלה יש צורך להתיר פרסום דברים, שיש בהם כדי לפגוע בכבודו של אדם? — אתמהה. אינני יודע מדוע דבר זה נחוץ ועוד ניתן לזה הגנה אבסולוטית.

שאלה שניה היא שאלת העונשים, שיש לדון בה ביתר פירוט. אבל היות וזמני נסתיים, אינני רוצה להרחיב את הדיבור עליה. נראה לי שגם בשאלה זו החוק עדיין איננו

הממלאים תפקיד, כי בלעדי זה לא תתקיים שום חברה אנושית. אנתנו צריכים לראות כאן את שני הצדדים של המטבע ולחפש את שביל הזהב ביניהם. אין להדגיש את הצד האחד יותר על המידה. וכפי שאמרת, אולי דווקא בתנאינו הדבר הזה מסוכן ביותר.

לא תמיד יודעת העתונות לשמור על הגבול בין תפקידה הציבורי הראשון במעלה — לשמור על חופש הבעת הדעה בדמוקרטיה, לגלות פגמים נסתרים ולהקיע אותם — ובין הניצול של ההנאה המפוקפקת, אבל הממשית מאד, שבני אדם מפיקים משמיעת לשון הרע שנמצאים על חבריהם, ועל אנשי יציבור בפרט, לצורך הגדלת "כוח המשיכה" של העתון גם והפצתם. האם הדבר אינו אומר: רדשני, שרק לפני זמן קצר הוקמה באגודת העיתונאים ועדה שמתפקידה לשמור על האתיקה המקצועית? והרי זו היתה צריכה להיות אכן הפינה של כל תביעה לתיקון החוק הבאה מצד העיתונאים. אני אומר, שעילה בידונו לשמור על חופש העתונות כאבן פינה של הדמוקרטיה, אם אלה שבידם הופקט משכיר זה ידוע מה גדול כוחו הרסני, כשם שגדול כוחו המסתר, וישתמשו בו לטובה, ולא לרעה. כי אם לא כן, עלול הצורך לשמור על האמון הפנימי של הציבור ומוסרו להתנקש בעקרון הדמוקרטי ולהכריע אותו.

החוק המוצע ישיג את מטרתו אם יביא לידי שיפור במצב הקיים, שכל עורך-דין אחראי ייעץ לאיש יציבור הבא אליו לבקש עצה אם להגיש תלונה לביית-משפט נגד עתון על שהוציא עליו דיבה, — למשוך את ידיו מן הענין. אני שמח שגם חברי-הכנסת צדוק צייטט את הדעה הזאת מפי איש העתונות, מפי עורך.

מה שאנו מצפים מן החוק החדש הוא, שיתן אפשרות מלאה להגן על שמו הטוב של אדם מפני פגיעות זדוניות. על כן צריך החוק לתת בידו את כל האפשרויות להביא את הפוגע בשמו הטוב בפלילים, ולמונע מן הפוגע את האפשרות להתחמק מלחת את הדין על מעשיו השפלים, או אף להשתמש במשפט לשם פגיעה נוספת בקרבנו, כפי שזה קרה לא פעם בעבר, והביא לידי כך שאמנם מעטים הם משפטי הדיבה במדינתנו, אבל לא מפני שמעטים הם מוציאי הדיבה, אלא מפני החשש הגדול שהדין המשפטי רק ישפוך דמו של התובע.

מה יכולה להיות סיבה מוצדקת לפרסום לשון הרע? כדאי שגשושה לנגד עינינו את התשובה על שאלה זו. לדעתי הנימוק יכול להיות רק אחד מאלה: הצורך ללחום בתופעות שליליות בקרב הציבור כדי לבער אותן; הצורך לגלות פגמים המוסתרים מעיני הציבור והמערערים את סדרי החברה ומוסרה; הצורך של הפרט להגן על עצמו מפני בעלי זרוע מושחתים; לא קיימת "זכות סודית" להלבין פני אדם ברבים אך ורק מפני שיש הזדמנות בידי מישהו לעשות זאת. על כן הכוונה להשמיץ ולפגוע כשלעצמה, כשהיא גלויה לעין, צריכה להיות מספקת כדי להביא לידי הרשעה. יודע אני שהנני מרחיק לכת. אבל נתאר לעצמנו מקרה כזה: מישהו פרסם על אדם אחר, שבגלל זיוף תעודות ישב בבית-סוהר. והי בוודאי האשמה המורה. מתברר שאמנם נכון הדבר, אלא שאת הזיוף הזה עשה בשירות עליה ב' והוא ישב בבית-סוהר באותה ארץ שבה נתפס בזיוף הדרכונים. לפי סעיף 14, לפי הטענה "אמת דיברתי", המפרסם מוגן. אבל האם יהיה זה מוצדק במקרה כזה לכותב את האיש, שכל כוונתו היתה להשמיץ ולפגוע? דוגמה אחרת: אדם התופס תפקיד ציבורי חשוב, בצעירותו היו לו סטיות מיניות, והוא הובא בפלילים

הקיים. אבל, לדעתי, יש עוד להוסיף עליהם ולחקן כמה דברים הטעונים עדיין תיקון. בעיבוד החוק על הכנסת לראות את המטרה החברתית החשובה שהחוק הזה בא לשמש ולהעמידה במרכז דיוניה ושיקוליה.

מושלים. צריך למצוא דרכים כדי להביא לכך שעצם הפצת דיבה לא תהיה כדאית; שהעונש אשר עלולים לקבל בשל "הריגת אדם" בלשון יהיה חמור במידה כזאת שהדבר לא יהיה כדאי.

יש בחוק, ללא ספק, כמה תיקונים חשובים לגבי המצב

ת. חוק הגנת השכר (תיקון מס' 3), תשכ"ג — 1963 *

(קריאה ראשונה)

צאה מהדיון בכנסת הקודמת. אעמוד על התיקונים העיקריים המוצעים כהשלמה לדברי ההסבר שבהצעת החוק.

1) החוק הקיים מחייב תשלום שכר לעובד במישרין, אך מפרט מקרים שבהם מותר לשלמו באמצעות אחר. בין היתר מרשה החוק תשלום שכר באמצעות לשכות עבודה.

התעוררו ספקות אם לשכת העבודה היא הגוף המתאים לגביית שכר עבודה, ואם רצוי לשחרר את לשכות העבודה מהטיפול בגביית שכר. יש מקרים שבהם טוב לעובד ולמשק כאחד שתהיה גביה מרוכזת של שכר עבודה, ביהוד בעבודות עונתיות בתקלאות, כגון קטיף, אסיף, מסיק, בציר, ועבודות אחרות שבהן הקשר בין העובד והמעסיק הוא ארעי והעבודה מבוצעת בריחוק מקום ממקום מגוריו של העובד. על כן בא התיקון המוצע בסעיף 2 לאפשר תשלום שכר באמצעות גוף שיאושר לכך על ידי שר העבודה, בהסכמת ארגון העובדים היציג ובאישור ועדת העבודה של הכנסת. הכוונה לבנקים ולמוסדות מיוחדים שיסכימו לקבל עליהם את הטיפול.

רבים מהמעסיקים בארץ משלמים שכר עבודה באמצעות בנקים ושיטה זאת הוכיחה יעילותה ויתרונותיה. החוק המוצע בא לאפשר גם דרך תשלום זאת, בתנאי שישמר העקרון של הגבלת זכות העיקול והשעבוד (סעיף 3 שבהצעת החוק).

2) מערכת אתרת של תיקונים בחוק המוצע — בסעיף פים 7—9 — מתייחסת לצווי תשלום על ידי הממונים על גביית השכר ולחיוב כפיצויי הלנה. אומר מיד שאין התיקונים המוצעים שבחוק בכוח ההרתעה שבחוק וגובה הפיצוי נשאר כמקודם, בשיעור של 10% לכל שבוע של הלנת שכר.

הממונים על גביית השכר, שניתנו להם סמכויות מעין שיפוטיות, וצווי התשלום הנחתים על ידם, מיועדים לטיפול במקרים דחופים וברורים יחסית, על מנת לאפשר לעובד לגבות את שכרו בדרך פשוטה, מהירה וזולה. מאידך, אין זה נכון להפעיל מנגנון זה למקרים שבהם עברה תקופה של למעלה משנה מאז היה העובד זכאי לשכר. מקרים אלה מקומם בבית המשפט. על כן מוצע בחוק שייאמר במפורש כי הממונים על גביית שכר יודקו רק לתביעות שתוגשה תוך שנה מאז הולן השכר. מי שהמתין שנה לגביית השכר, יוכל לפנות לבית המשפט ושם יתבע את זכותו.

פיצויי הלנת שכר אינם חלק משכרו של העובד או חלק מהתנאים הסוציאליים. הפיצוי הוא רק אמצעי למניעת הלנת שכר.

הממונים נתקלו במקרים לא מעטים של שימוש בלתי מוצדק בחוק, על ידי השהיית התביעה ללא כל צורך נוכח האפשרות של גידול אוטומטי בלתי-מוגבל של פיצוי על ההלנה. על כן מוצעת תקופת התיישנות בת שנה לזכות לפיצויי הלנה להבדיל משכר העבודה, ואני מדגיש שהתייש-

היו"ר ט. סנהדראי :

חברי הכנסת, אנו עוברים לסעיף ו' של סדר-היום: חוק הגנת השכר (תיקון מס' 3), תשכ"ג—1963, קריאה ראשונה. רשות-הדיבור לשר העבודה.

שר-העבודה י. אלון :

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. יש לי הכבוד להגיש בשם הממשלה לקריאה ראשונה חוק הגנת השכר (תיקון), תשכ"ג—1963.

החוק העיקרי נכנס לתקפו כ"ו באפריל 1958. המשנים שחלפו מאז נכנס החוק לתקפו הוכיחו בעליל את חיוניותו והכרח בהגשתו. החוק דן במערכת העניינים הכלוליים בתחום הגנת השכר, והם: חובת תשלום השכר לעובד במישרין ולא באמצעות מתווכים, איסור ניכוי משכר עבודה פרט למקרים שהחוק מתירם, הגבלת זכות השעבוד והעיקול של שכר עבודה, וכמובן איסור הלנת השכר. כל אחד מהעניינים שבהם דן החוק, הוא חשוב כשלעצמו ותורם להגשמת המטרה הכללית, והיא: להבטיח שהשכר המשתלם לעובד ישולם במלואו ובעתו, תוך חופש שימוש בשכר. אך, כזכור, המניע העיקרי להקיקת החוק היתה מכת הלנת השכר שפשטה בזמננו במדינה. תופעת הלנת השכר, כפי שידועו עד שנת 1958, חלפה ואיננה, במידה רבה הודות לחוק ולכוח ההרתעה שבו.

הרשו נא לי, חברי הכנסת, להביא כמה מספרים המעידים על הפעלתו באמצעות המנגנון המיוחד שהחוק קבע לכך — מנגנון הממונים על גביית השכר, הנהה עם הממונים על יחסי עבודה.

במשך חמש השנים להפעלת החוק הובאו לפני הממונים על גביית השכר 13,237 בקשות לצווי תשלום, וב-12,725 כבר נסתים הדיון. רק ב-24.5% מהמקרים היה צורך בצו תשלום. ב-52% נסתים העניין ללא צורך בצו תשלום פורמאלי, בכוח ההרתעה ובזכות הבירור המשותף. במקרים רבים ביקשו הצדדים מהממונה להיות בורר ביניהם.

רק מי שידוע את עומס העבודה והאחריות הגדולה המוטלת על הממונה הראשי ליחסי עבודה וצוות עוזרי, שאלפי עובדים ומעסיקים רבים נזקקו להם, ידע להעריך ולהוקיר את מסירותם וכנותם.

תוך פיצוע החוק התברר כבר לפני שנתיים הצורך להכניס בו כמה תיקונים, ואמנם הוגחה על שולחן הכנסת באפריל 1961 הצעת חוק בנידון, שהובאה לקריאה ראשונה על ידי קורמי, ד"ר גיורא יוספטל ז"ל, וההצעה הועברה לוועדת העבודה (הצעות חוק תשכ"א, חוב' 465, עמוד 218). בגלל פיזור הכנסת הרביעית טרם זמנה לא הסתיים הדיון בהצעת החוק ה"ל, והנני מתכבד להגישו מחוזש עם שניוים מספר, כתר-

אשר לענין הראשון — החוק הצטיין בדראקוניות מירי חדת במינה, בונה שהוא מטיל קנס כבד על נותן העבודה המליץ את השכר, והיריבית שהוא עשוי לשלם בעד הפיגור היא: 5% בעד השבוע הראשון, 10% בעד כל שבוע אחר-כך, ויוצא שאם הוא מפגר בשנה — הוא עלול להגיע לקנס של 500%, זאת אומרת כמעט פי עשרה מהיריבית החוקית שצריך לשלם בעד הפיגור בתשלומים.

גברתי היושבת-ראש, אני סבור שקנס כבד כליכך, במקום להועיל לענין — הרי להיפך, הוא מחטיא את המטרה. קיים פתגם צרפתי האומר: "Le meilleur est l'ennemi du bon" — „הטוב ביותר הוא האויב של הטוב“. העובדה שהחוק הזה דראקוני כליכך גרמה שלא פעם נרתע הממונה מהלפעילו, בעיקר אם לפעמים היה לו הרושם שיש פה קצת ניצול לרעה. כי קשה מאד לבוא ולומר לנותן העבודה: אתה חייב לשלם 500% קנס.

ולכן, אדוני השר, אני חושב שבראש וראשונה צריך היה להקטין קצת את הקנס. אינני אומר שיש צורך להטיל קנס רגיל; יש מקום לשמור על החוק כגורם מרתיע, אבל יש להכניסו למסגרת מתקבלת על הדעת, אחרת אי-אפשר להפעילו.

במקום זה נדמה לי שנועשה פה תיקון שלא בא למתן את הקנס שהציבור אינו יכול לעמוד בו, ולא בא להפסיד את הנוקשות של החוק — אלא עושה בחוק חורים, דרכם אפשר למלט את עצם תוכן החוק.

סעיף 18 בחוק, כפי שמחוקק, יוצר למעשה אפשרות להתחמק בכלל מהפעלת החוק. כי הוא אומר שבית-המשפט והממונה על גביית השכר רשאים להפחית פיציוי הלנת השכר או לבטלם, בין השאר אם נוכחו לדעת שהיו חילוקי-דעות בדבר עצם החוב. יש להניח מראש שבמקרים כאלה יהיו גם חילוקי-דעות בדבר עצם החוב.

דבר שני, שר העבודה מציע לנו בשם הממשלה להקטין או להגביל את תקופת ההתיישנות. אני חושב שהיה צריך ללכת בכיוון אחר: להקטין את הקנס, אבל לא להגביל כליכך את תקופת ההתיישנות. ובנדאי אי-אפשר להסתפק כליכך לאחר ששולם השכר, כי זהו מועד קצר מכדי להגיש תביעה, בעיקר כשהעובד לא תמיד מתמצא בכל הענינים, ועד שנוודע לו מה הענין — ייתכן שאיחר את המועד. לכן אני סבור, אדוני השר, שבועדה יהיה צורך להעלות את הבעיה גם מבחינה זו: אם אין להעדיף הקטנת קנס, במקום צמצום תקופת ההתיישנות.

החוק מציע מספר תיקונים חשובים אחרים הנוגעים לדרכי הריון על מימוש זכויות עובדים וסמכויות הממונים על השכר. תיקון אחד חשוב שאני מקבל אותו הוא המעניק לממונה את הסמכות לגבות עדויות. אני חושב שאם מוסרים לממונה סמכויות, יש צורך למסד לו גם את הכלים שיוכל לחקור את הענין באופן יסודי.

דבר שני שאני מקבל אותו — אפשרות ערעור על החלטת הממונה לא רק מצד המעביד אלא גם מטעם העובד. לעומת זאת, נדמה לי שישנה נקודה אחת שלא הובהרה כראוי עד כה ואשר יש צורך לטפל בה, וזאת השאלה של טיב הערעור. לא ברור אם הערעור על החלטת הממונה נותן סמכות לבית המשפט לגבות עוד פעם עדויות ולהתחיל הכל מחדש. לדעתי, חשוב לא רק לעשות צדק אלא גם לקבוע סדרים טובים לש" פיתת צדק. ובשאלת הערעור, טיב הערעור וכל הסמכויות הכרוכות בכך — נדמה לי שהחוק אינו נותן תשובה בהירה וברורה.

לכן, אצביע בעד העברת הצעת החוק לועדה. אשתול

נות תחול רק על הזכות לפיציוי ההלנה במקרה שהשכר לא שולם, ואילו על עצם השכר יחולו כללי ההתיישנות הנהוגים לגבי כל חוב, והיינו שבע שנים. הצענו להעמיד את תקופת ההתיישנות לגבי פיציוי הלנה על שנה, לעומת שלושה חודשים בחוק שהוצע ב'1961. במקרים שהשכר שולם במועד מאוחר מהקבוע בחוק ללא הליכים משפטיים, עדיין תעמוד הזכות לעובד להגיש תביעה על פיציוי ההלנה בלבד, תוך ארבעה-עשר יום מהמועד שבו קיבל העובד את השכר שבו קשור הפיציוי, וקיימת גם אפשרות להאריך תקופה זו לשלו" שים יום. כמו כן מוצע להעניק סמכות לבית המשפט ולממונה על גביית השכר להפחית או לבטל את פיציוי ההלנה, במקרים מסוימים ובסייגים המוגדרים במפורש בסעיף 8 של החוק.

3) אשר לענין קביעת הטבות בשכר עבודה שתקבלנה תוקף לעתיד ותמומשנה במועד מאוחר מיום חתימת ההסכם: לא פעם נגמר משאומון קולקטיבי בין הסוכר שאמנם יוגדל שכר עבודה, אך תשלום חלק מהשכר המוגדל יידחה למועד מאוחר. להפעלת הסכם כזה צריך היה בעבר להזדקק לפיק' ציות שונות, ובלתי-מכובדות, והתיקון לחוק בסעיף 6 מציע לתת גושפנקה חוקית להסדרים קיבוציים כאלה. גם כאן הכנס סעיף, לעומת ההצעה הקודמת, לפיו לא יידחה התש' לום למועד מאוחר משישה חודשים.

4) בין הניכויים משכר עבודה המותרים על פי החוק הקיים, לא נזכר הקנס המשמעותי היות והסכמים קיבוציים רבים, וכן תוקים שונים, מכירים בדרך זאת של הפעלת מש' מעת, הרי איסור הניכוי של קנס משמעותי מהשכר שם לאל את האמור באותם ההסכמים הקיבוציים. על כן מוצע בסעיף 14 שיותר ניכוי של קנס משמעותי — בתנאי, כמובן, שהוא הוטל בהתאם להסכם קיבוצי או על פי חיקוק.

5) החוק המוצע בא לתקן גם מספר ליקויים שהתגלו במשך הפעלתו ושעונים טכני-משפטי, כגון: התאמת הוראות החוק במקרה של פשיטת-רגל ופירוק חברות עם החוקים האחרים הנינים בנושא; הבהרת זכותו של העובד לפנות לבית המשפט אם תביעתו נדחתה על ידי הממונה; סמכויות- עזר לממונה להזמין ולהשביע עדים, וכמה תיקונים נוספים. 6) התיקונים המוצעים אינם נוגעים ביסודות החוק, קבלתם בהקדם דרושה להפעלה יעילה וצודקת יותר של החוק, ואני מציע שהצעת החוק תועבר לועדת העבודה.

היו"ר ט. סנהדראי :

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת שערי, ואחריו לחבר-הכנסת שם-טוב.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, חוק הגנת השכר הוא חוק צודק מבחינה סוציאלית, ובשעתו, עם חקיקתו, מילא תפקיד חשוב מאד כדי לשים קץ למגיפת הלנת השכר שפשטה אז במדינה ופגעה בעיקר בשכבה החלשה בין השכירים.

במובן זה מילא החוק תפקיד מרתיע, והנתונים שנמסרו לנו כאן היום על-ידי שר העבודה מוכיחים באיו מידה הוא שירת את האינטרס של האנשים שכל קיומם בני על שכרם ושאינם יכולים להתקיים אם השכר אינו משתלם במועדו. אבל החוק הזה סובל מכמה וכמה ליקויים, שכמה מהם מציעים כעת לתקן, אבל אין לי ההרגשה שהתיקונים נעשים בדרך הנכונה.

בעצם, הצעת התיקון מטפלת בשני דברים עיקריים: הדבר האחד — הפשרת הנוקשות של החוק; הדבר השני: טיפול מושלם יותר ויעיל יותר במימוש דרכי הביצוע של הפעלת החוק.

העבודה לתקן זאת בתקנות. אם הוא תיקן — בוודאי שכדאי היה לכתוב זאת בחוק החדש. למה אין עושים זאת?

שר־העבודה י. אלון:
אבל גם תקנה מחייבת.

ויקטור שם־טוב (מפ"ם):

בהחלט, לא ידעתי שזה תוקן. אך גם אם הדבר תוקן בתקנות, הריני מוצא כי רצוי שזה גם ייכתב בחוק.

אדוני השר, בתיקון לסעיף 8 כתוב: „שולם שכר העבודה באמצעות מוסד בנקאי או בנק הדואר, יחולו ההגבלות שבסעיף זה על שכר העבודה שבוידהם במשך חודש ימים מיום ששולם להם“. מה אומר הפסוק הנה? הבנק קיבל מה מעביד משכורת כדי לשלם אותה לעובד. העובד לא הצליח משום־מה לבוא במשך חודש ימים ולקבל את המשכורת, כיוון שהיה חולה, למשל, או נעדר מן העיר, או שהוא דרש בזמן את השיק, אולם הבנק, במקרה או לא במקרה, לא מצא את השיק ובינתיים עבר חודש. אם קיים עיקול על אותו עובד ועבר חודש, אפשר לעקל את כל משכורתו, כולל המינימום שאסור לעיקול. מה ההגבלה הזאת? מרוע לאפשר עיקול על כסף כזה, אף אם עבר חודש? האם זה תיקון לטובת העובד? האם תיקון זה מגביר את ההגנה על השכר?

אולם יותר מעניין הוא התיקון שהיית קורא לו „קלקול“. אם לדון לפי סעיף זה שאני עומד לצטט, הייתי צריך לקרוא לחוק זה בשם: חוק הגנת השכר (קלקול מס' 3). אני מתכוון ל„תיקון“ סעיף 18.

לפני שאגע בסעיף זה ברצוני להעיר הערה הנוגעת לסעיף 17. בכל הסעיפים שבהם מדובר על זכותו של העובד להגיש תביעה לפיצוי על הלת שכר, נקבעו הגבלות; ישנה למשל תקופת התיישנות של שנה. אינני יודע למה לא ישנו שנים, נדמה לי שבכל החוקים שבהם מדובר על התיישנות, קובעים תקופה של שבע שנים, ואילו פה רק שנה אחת. גם זכותו של העובד לתבוע צו תשלום פיצויים מוגבלת בשנה, אבל כאשר מדובר על זכותו של המעביד לתבוע ביטול תשלום הפיצויים — במקרה זה אין שום הגבלה בזמן. בחוק הקיים חלה הגבלת זמן גם על המעביד, אבל שר־העבודה מציע לנו לבטל אותה.

ובכן, בסעיף 18 לחוק הקיים נאמר במפורש: „ממונה על גביית השכר רשאי, על־פי בקשת המעביד שהוגשה תוך חודש ימים ממועד התשלום... להפחית פיצוי הלת שכר או לבטלו“ וכו'. בהצעה המתוקנת מוחקים את המלים „תוך חודש ימים ממועד התשלום“. הגבלה זו איננה. רק לגבי העובד אין מבטלים הגבלות, אלא מגבילים אותן.

אבל מה שיותר חשוב הוא שביטולו בסעיף זה פסוק חשוב נוסף. הצעת התיקון אומרת: בית משפט וממונה על גביית שכר רשאים להפחית פיצוי הלת שכר או לבטלו, אם נוכחו כי שכר העבודה לא שולם במעוד... באותו סעיף בחוק העיקרי נאמר: „ממונה על גביית השכר רשאי, על־פי בקשת המעביד שהוגשה תוך חודש ימים ממועד התשלום, ולאחר שנתן לעובד הזדמנות להשמיע טענותיו, להפחית פיצוי הלת שכר או לבטלו...“. ב„תיקון“ נמחקו המלים „לאחר שנתן לעובד הזדמנות להשמיע טענותיו“. זה לא מקרה. משפט הייתי זה בחוק הקיים, המאפשר לעובד לבוא ולהשמיע טענותיו, נמחק. ולפי הצעת התיקון מספיק שיתקיים דרישת בין המעביד לבין הממונה, והמעביד ישכנע את הממונה שיש לו סיבות סבירות שלא לשלם פיצויים, יבוטל תשלום פיצוי ההלנה, בלי שתישמע דעתו של הנפגע. האם זה הוא תיקון לחוק?

בוועדה להעלות כמה וכמה נקודות שנגעתי בהן כאן, והן צריכות לאפשר שהחוק יהיה נוח יותר להפעלה ולא יהיה דראקוני כל־כך, וגם ישמור על הכוח המרתיע שלו. אין ליצור חורים כאלה בתוך החוק, בהם אפשר למלט את כל החוקן ואת כוונת המחוקק.

היור"ט. סנהדראי:

רשות־הדיבור לחבר־הכנסת שמיטוב, ואחריו לחבר־הכנסת סנה.

ויקטור שם־טוב (מפ"ם):

כבוד היושב־ראש, חברי כנסת נכבדים. נדמה לי שזוהי הגומה דרקונית לומר על חוק הגנת השכר הקיים שהוא חוק דרקוני, או על סעיף של חוק זה שהוא סעיף דרקוני. חבר הכנסת שקדם לי הודה שמבחינה סוציאלית זהו חוק חשוב מאד, אך הוא הגזים „קצת“ כשהשתמש בהגדרה כזאת לגבי סעיף בחוק אשר בא להגן על עובדים מפני הלת שכר ולהטיל קנס על מי שמלין את השכר. אני, למשל, יודע על לא מעט מקרים — עליהם דיבר גם שר האוצר החדש, ודבריו התפרסמו בעתון „הארץ“, שחברי־הכנסת שערי בוודאי קורא אותו — שמעבידים רבים מעדיפים לגלגל כסף בכורסה, לספ־קולציות בניירות־ערך, ולהלין את שכר העובדים לשבועיים, לחודש או לחודשיים. זה באמת דבר דרקוני; לא להטיל עליהם קנס המור — זה דבר עוד יותר דרקוני.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית):

אני מציע לא להטיל קנס בשיעור של 50%.

ויקטור שם־טוב (מפ"ם):

הצעת התיקון לחוק הגנת השכר, שהביא שר העבודה הערבי, מזכירה לי משום מה את התיקון שהביאה הממשלה לחוק הגנת הדייר בסוף שנת 1962. בכל מקרה שהביאו תיקון לחוק הגנת הדייר, הדבר עלה ביוקר להמוני הדיירים. משהו דומה קורה גם עכשיו. מביאים לנו תיקון לחוק הגנת השכר ויש להרושם שלשכיר דבר זה לא יביא שום הקלה, אלא ברוב הסעיפים יביא להכבדה.

אני סבור שהצעה זו לקריה גם במה שיש בה וגם במה שחסר בה. אם כבר מביאים הצעה לתיקון חוק הגנת השכר, אולי תיב היה שר העבודה, בתיאום עם ההסתדרות, ליום למשל תיקון הבא להגן על השכר מפני הקפאת השכר. בשנת 1963 זה דבר מאד אקטואלי, ואני סבור שגם שר העבודה איננו כל כך מרוצה ממדיניות הקפאת השכר. אבל דבר זה, לאובחננו, חסר בהצעת החוק.

אלא מה יש בהצעת החוק? סעיף 2 קובע, שרשאי העוֹבד להסכים ולבקש ששכרו ישולם לו באמצעות בנק. יפה מאד. זהו הישג גדול. ייתכן שהדבר יביא הקלה לעובדים מסויימים. לבנקים ודאי שזה יועיל. ועתה נראה מה מציעים לתקן בסעיף 8 של החוק העיקרי. בסעיף זה נאמר שאותן ההגבלות החלות על תשלום שכר עבודה לפי החוק העיקרי, תחולנה גם על אותו מוסד בנקאי שמעתה ואילך יהיה המעביד רשאי לשלם באמצעותו את המשכורת לעובד. ומה הן ההגבלות? בסעיף 8 של החוק הקיים כתוב: „מאה ושישים לירות לחודש משכר העבודה הנותן אחרי ניכוי מס הכנסה אינו ניתן לעיקול, להעברה או לשעבוד בכל דרך אחרת“. אם כבר מביאים הצעת תיקון לסעיף 8, האם לא צריך היה לקבוע איזה מינימום הכנסה פנויה של שכר לאחר ניכוי מס הכנסה, שלא ניתן לעיקול, כסכום שהוא גבוה ממאה־ושישים לירות? אולי הסכום של מאה־ושישים לירות הספיק בשנת 1958, אבל משנת 1958 עד 1963 חל איזה שינוי. לפי החוק רשאי שר

הצצתי לתוך „דברי הכנסת“ וראיתי שכבר נאמתי על החוק הזה, ואינני חושב לחזור על נאומי. את נאומי או סיימתי באומרי שסיעתי לא תוכל להצביע בעד הצעת החוק, אלא נציע להתוודע לממשלה. אני חוזר על הצעתי זו.

תוך כדי הצעה בדברי הנואם שדיבר אז אחרי, קראתי שהוא אמר — ואני מציע לשר העבודה להקשיב —

שר-העבודה י. אלון:
אני מקשיב.

משה סנה (מק"י):

— הנואם הוא אמר כך: „החוק הזה מעורר תמיהה גדולה, והתמיהה שבו היא השיטתיות והעקביות שבהתנכלות ובהחלפת החוק משנת 1958. אם ב-1958 נתקבל חוק כדי לתסום פרצה והוקמה כנגדה חומה, הרי עתה אומרים: הואיל והמצב הוברא, הבה נרופף את החומה הנואת... אני כבין לרוחם של חברי כנסת רבים שהתנגדו להצעת החוק“. הנואם שאמר אז דברים אלה הוא חבר-הכנסת ביבי.

מכיוון שאחרי ידבר חבר-הכנסת כרמל, אני רוצה לש-
אול: מה נשתנה?

מרדכי ביבי (אחדות העבודה—פועלי ציון):
דיברתי בעד העברת הצעת החוק לוועדה.

משה סנה (מק"י):

אני מדבר על התוכן של נאומך ולא על הצבעתך. השאלה איננה אם נעביר את הצעת החוק לוועדה או לא. הצעת החוק יכולה לעבור לוועדה, ואם יהיו בה שינויים מהקצה אל הקצה, הרי גם אני אצביע בעדה. הענין הוא בשינוי הסוציאלי-החב"רתי שבהצעת החוק. וחבר-הכנסת ביבי אמר אז יחד אתנו, בצדק, שהחידוש בא לקלקל חוק נכון, כי כל התיקונים — השינויים הקרויים תיקונים — באים להרע ולא להיטיב לעוב"דים. חוק הגנת השכר צריך להיות לטובת העובדים, ובמידה שהיו בו סייגים, ערובות לטובת שכר העובד, הרי שהתיקון המוצע בא להרע ולא להיטיב. וזאת אמר אז נציג אחדות-העבודה — הוא אמר זאת בשם חבר-הכנסת יגאל אלון. עיקר הוויכוח איננו בנוגע לשאלה אם להעביר את הצעת החוק לוועדה או לא להעבירה, אלא אם לקבל את התיקונים המוצעים או לרשות אותם. העברת הצעת החוק לוועדה או החזרתה לממשלה — זוהי הצורה הפרלמנטרית ליחס אל התוכן שבהצעת החוק.

אינני רוצה להרחיב את הדיבור על הסעיפים השונים, כי אינני רואה צורך לחזור על הדברים שכבר אמרתי בדיון הקודם, ורק זאת אציין, כי כל שינוי הוא לרעה, בזה אתר זה. אין בתיקון המוצע אף שינוי אחד שהוא לטובת העובדים. בחוק ההגנת השכר יש תקנות שהן בדרך כלל לטובת העוב"דים, אם כי הוא לא משובח. אבל בהצעת חוק זו, הבאה לשנות את החוק המקורי, אין אף סעיף אחד שהוא לטובת העובדים, מדבר קטן ועד לדבר גדול. למשל, אם בא חידוש שאפשר להעביר את השכר לעובד לא רק על ידי קרוב או על ידי תאגיד וכדומה, אלא גם על-ידי מוסד בנקאי, או אומרים שההגבלות החלות על עיקול שכר, אם משלמים את השכר באמצעות בנק, כוונן יפה רק להודש אחד בלבד. כך מר"חיים את הציגוירות להעברת השכר, ותוך כדי כך מקטינים את הערובות נגד עיקול השכר. למה? אחר כך אומרים שמ"כיוון שהשכר מורכב מסעיפים שונים — יש שכר יסודי, תר"ספת יוקר, פרמיות וכו' — הרי שלגבי הלנת השכר בא סעיף האומר שחלקים מסויימים של השכר מותר להלין. בחוק המקורי נאמר שאסור להלין את השכר בכללותו. אך להצעת

חברי הכנסת, דבר עוד יותר מוזר מופיע בתיקון המוצע לסעיף 19, הדין בפיצויי הלנת שכר וצווי תשלום במקרים של פשיטת רגל. הפילוסופיה הסוציאליטית המונחת ביסודו של התי"קון הזה אומרת, שאם המעביד פושט רגל, — על הפועלים שלו לפשוט את היד... אם מפעל פשט רגל, הרי לפי התיקון המוצע כונס הנכסים הרשמי, נאמן בפשיטת רגל ומפרק חברה או אגודה שיתופית, אינם חייבים בפיצויי הלנת שכר בעד פרק הזמן שראשיתו שישנה חודשים לפני התאריך הקר"בע. מי שמעוניין לדעת מתי מתחילים ששת החודשים, יעיין בסעיף קטן (ד), האומר: „התאריך הקובע“ לענין סעיף זה — יום הגשת הבקשה לצו קבלת נכסים, או לצו פירוק על ידי בית המשפט, אם יום מתן צו פירוק לאגודה שיתופית, הכל לפי הענין“. סעיף זה מאפשר לכל מעביד לתכנן את פשיטת הרגל שלו. זאת אומרת, שמעביד הרואה שהעסק שלו אינו פועל כהלכה, שהוא הולך לקראת פשיטת רגל, קודם כל יתחיל לצבור חובות על השכר. בכדור אחד של פשיטת-רגל יצוד שתי ארנבות בבת אחת. לא ישלם 6 חודשים שכר עבודה ויהיה פטור מתשלום פיצוי על הלנת שכר.

אני יודע מעשה שהיה לפני שנתיים, אם אינני טועה. מפעל גדול בירושלים, שאת שמו אינני רוצה להזכיר, העסיק במשך שנים יותר מ-300 פועלים והגיע למצב של פשיטת רגל. ביום בהיר אחד, כאשר הפועלים באו לעבודה, מצאו את השערים נעולים. התברר להם שהמעביד חייב להם גם שכר עבודה וגם פיצויי פיטורין. המשפסנים הסבירו לפועלים, שלפי החוק הקיים משלמים בפשיטת רגל קודם כל מסים לממשלה, אחר כך מקבלת העירייה את מסיה, אחר כך משלמים דמי מזונות — אם בעל המפעל חייב כאלה, ואחר כך, — אחרון אחרון מסכן, אם נשאר משהו משלמים שכר עבודה לפועלים, באחוז מסויים.

עכשיו, בא „תיקון“ לחוק, האומר שגם פיצויי הלנת שכר אין לשלם כאשר מדובר בפשיטת רגל. כבוד שר העבודה, האם אתה באמת חושב שהכנסת חייבת לקבל תיקון כזה לחוק הגנת השכר?

נוסף לכל זה, הסעיף האחרון שבחברת הכחולה קובע שיש תוקף רטרואקטיבי לאותו התיקון שבסעיף 8, המאפשר למעביד לבוא ולתבוע ביטול הפיצוי. זאת אומרת, שכל אותן תביעות שפועלים הגישו לבתי המשפט לפי החוק הקיים, ניתנות לביטול רטרואקטיבי אם המעבידים ידרשו זאת. מהי ההצדקה לתוקף הרטרואקטיבי של סעיף זה?

אדוני שר העבודה, אני מצטער לומר שניאלץ להציע לכנסת להחזיר את הצעת התיקון לממשלה.

שר-העבודה י. אלון:
אין בזה חידוש.

יוקטור שם-טוב (מפ"ם):

החידוש הוא בזה שדווקא שר של אחדות-העבודה מביא חוק כזה לכנסת.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת סנה, ואחרי — לחבר-הכנסת כרמל.

משה סנה (מק"י):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. כפי שאמר שר הע"בודה, הצעת חוק זו כבר נדונה בכנסת בחודש מאי 1961, ובגלל התפורות הכנסת לא עבר החוק כל שלוש הקרי"אות, ועכשיו זוהי בעצם חזרה על הוויכוח ההוא.

אני רוצה להגיד זאת ברוח הטובה ביותר: עומדת עכשיו שאלה של הגנת השכר לא רק בחוק, אלא בפועל ממש — תוספת היתוך במחצית יולי. אולם יש עכשיו מכוונת אל"ק טרוניות ובעזרתן אפשר לסדר שחסרות כמה עשיריות ל-3% המחייבים תשלום תוספת יוקר. זוהי מין סוציולוגיה אל"ק טרונית. אילו היה כך ששרי הממשלה אינם מתערבים בענין זה והריב נשאר ענין בין העובדים ובין נותני העבודה, שי ריבו הצדדים ביניהם, שיסכימו הצדדים ביניהם, והממשלה אינה מתערבת, — נוח. אבל זה לא כך. השרים הראשיים, השרים הכלכליים, יש להם חלק במסע לאי-תשלום תוספת יוקר, אולי חלק מכריע, והם לפעמים רצים עוד לפני הת' אחדות בעלי התעשייה. העובדים דורשים משר העבודה שהוא יפעל בכיוון הפוך. אם השרים אינם מתערבים — זה דבר אחר. אבל אם השרים הכלכליים — שר האוצר והמסחר והתעשייה, ראש הממשלה שהוא שר האוצר לשעבר — אם הם מטילים את כל כובד משקלם כדי למנוע תוספת יוקר, הרי חובתו של שר העבודה להתערב ולתבוע את התשלום. זה גם כן שייך לסוגיה של הגנת השכר. השכר אינו מוגן. החוק הקיים, שאיננו חוק רע, איננו מספיק להגן על השכר — האם צריך עוד לערער אותו, לפורר אותו, לפרוץ בו פרצות? הדבר הזה הוא מיותר, לעובדים זה מיותר, מבחינת התחיקה אין בזה שום צורך, ואני מציע לדחות את הצעת החוק בקריאה ראשונה.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כרמל. ואחריו — לחבר-הכנסת קלמר.

משה כרמל (אחדות העבודה—פועלי ציון):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. החוק להגנת השכר הוא אחד החוקים החשובים, החיוניים והמתקדמים במדינה, כי הוא בא להגן על העובד ועל משפחתו מפני מצבים חמורים של חוסר קיום בעקבות הלנת שכר.

התיקון לחוק, המוצע עלי-ידי משרד העבודה, לא רק שאיננו בא, בדרך כלל, להרע את החוק הקיים ולפגוע בסיכו"ים של הפועל לא ילינו את שכרו, ואם הלינו — לזכות בפיצוי מתאים; הוא בא גם לייעל את החוק הקיים על סמך הניסיון אשר נצטבר ונתגבש. לא תמיד מה שלמראית עין הוא לטובתו של הפועל — הוא באמת לטובתו. על כך כבר עמד שר העבודה בעצמו ואין איפוא בדעתי להרחיב את הדיבור בזה. אבל אין פירושו הדבר שאי-אפשר למצוא בחוק המוצע ליקויים שיש לתקנם בוועדה שבה ידונו בו.

אולי אפתיע את חבר-הכנסת סנה בזאת שגם אני אלך בעקבות חבר-הכנסת ביבי ואמתח ביקורת על כמה סעיפים בחוק. יכול להיות שאילו קרא את כל דברי חבר-הכנסת ביבי באותו דיון, היה מתברר לו שהוא לא שלל את הצעת החוק בכללותה, אלא הציע תיקונים, אשר כמה מהם, והחשובים שבהם, אמנם נתקבלו על ידי משרד העבודה ותוקנו, כגון: התיישנות התביעה על הלנת השכר. בהצעה הזאת היתה תקופת ההתיישנות שלושה חודשים; חבר הכנסת ביבי הציע שנה, וההצעה שלפנינו אמנם מדברת על שנה.

אני רוצה להתעכב על מספר תיקונים, תוך תקווה שהוועדה אשר תבדוק את פרטי הסעיפים, אמנם תקבלם.

סעיף 4 בחוק המוצע מבדיל בין החלקים השונים המרכיבים את השכר. אני בדעה שמבחינה זאת על כל פנים יש לראות את השכר כשלמות אחת, ואין לאפשר שחלק מהשכר — לדוגמה אותו חלק מהשכר אשר בא מהוותק, או מהתוספת המשפחתית — אפשר יהיה לנהוג לגבינו אחרת מאשר לגבי

התיקון הכניסו את המושג שיש רכיבים של שכר עבודה, וקבעו כי מלבד שכר יסוד ותוספת יוקר, מותר להלין את כל שאר הרכיבים — תשלום שעות נוספות, פרמיות וכו'. יש איסור כולל על הלנה ועתה נותנים היתר, וההיתר הזה מנוגד אפילו לאיסור מאזרייטא.

אחר כך כתוב בהצעה שאם יש הסכם קולקטיבי, מוסכם על המעבידים והעובדים, בדבר תוספת שכר לעובדים, הרי מותר לדחות אותה. למשל, היא מתחילה להלכה מה'1 בינואר, אבל מתחילים לשלם אותה למעשה ב'1 ביולי — בא החוק להכריז ולהתיר את הדבר הזה. אם יהיה הסכם על כך — מילא, זה יהיה דבר מוסכם, אבל אם חוק המדינה קובע זאת, הרי זה בא לעורר דחיות, הרי זה יוצר הרגל, וההרגל נהפך לחוק בלתי-כתוב. כאשר העובדים, אחרי קשיים גדולים, משיגים הסכם עם המעבידים בדבר תוספת שכר — התשלום נדחה, והחוק מעודד וממריץ: מותר לדחות עד שישה חודשים. מדוע?

אחר כך בא החוק ומכניס מושג של התיישנות לגבי הזכות לפיצויים על הלנת השכר, ופרק הזמן להתיישנות הוא קצר מאד. האם זה תיקון?

אחר כך, נוסף על ה"הקלה" הזאת, שחלק מהשכר חשוף להלנה וקיות, בא עוד דבר: יכולה להיות הלנה שיש עליה צידוק. מספר הצידוקים ההיפותטיים, המשוערים, הוא כל-כך גדול שתמיד יוכל המעביד המלין שכר להיאחז באחד האי-לנות האלה. כי מחי ניתנת בהצעת התיקון סמכות לבית המשפט או הממונה על גביית השכר להפחית את הפיצויים? — אם הלנת השכר נעשתה בטעות כנה — ומי זה יהיה בוחן כליות אם המעביד הלין את השכר מתוך כוונה כנה, או בגלל "סיבה שלמעביד לא היתה שליטה עליה", או עקב "חילוקי דעות"? ודאי שתמיד יהיו חילוקי דעות: העובד רוצה שי-שלמו לו, והמעביד אינו רוצה לשלם. אין כמעט מקרה שה-מעביד לא יוכל להיאחז בסעיף החדש הזה כדי לתבוע הק' טנת סכום הפיצויים. מי המציא זאת? מי דאג לתיקון שכזה?

אחר כך בא בהצעה סעיף הודן במקרה של פשיטת-רגל או פירוק חברה, — וכאשר ראיית את הכותרת לסעיף הדי-דש, חשבתי שהשר יגאל אלון יציע שבמקרה של פשיטת-רגל או פירוק חברה, הסכום הראשון שצריך להבטיח הוא החזרת השכר המולן או הפיצויים על הלנת השכר. אך לא: לפי ההצעה, אין לתבוע זאת מאת כונס החברה ומאת המפרק. האם גם המלווים בריבית קצוצה — גם נגדם יש באיזה חוק סעיף האומר שהם לא יקבלו סכומים מהפירוק? מי יותר כשר מבחינה מוסרית וחברתית: העובד שהלינו את שכרו בבית-חרושת שפשט את הרגל או איזה מלווה בריבית, נושך נשך, אשר גרם או נתן די לפשיטת הרגל?

מנתם בגין (תנועת החירות):
לא גרם — תרם.

משה סנה (מק"י):
אני אמרת: נתן יד, ולעתים גרם, ולעתים רק תרם לפ' שיטת-הרגל.

האם יש הגבלה לגבי הזכות של המלווה בריבית?

שר-העבודה י. אלון:
ודאי שיש, הוא אינו מופיע בסדר העדיפויות.

משה סנה (מק"י):
לא לגבי העובד אתה אומר: אין לו זכות להגיש תביעה. שתי גקודות קובעות קו. בחוק המוצע יש כשבע-שמונה גקודות, וכולן בקו אחד; וזה, כפי הנראה, נובע מהמדיניות.

בשיעור של אחוז אחד משכר העבודה ללשכה, במקרה שהעובד מקבל את שכרו באמצעות הלשכה. דבר זה נוגד את אמנת העבודה הבינלאומית. ידוע לי כי במשרד העבודה שטיפול בענין זה, ואני מקווה כי דבר זה יתבטל.

בסיכומי של דבר אני חושב שהחוק המוצע הוא חוק מועיל, מתקן שורה של ליקויים בחוק הקיים ומייעל אותו. אבל יש לדון בחוק הזה בוועדה, ובמידה שיש בו עצמו ליקויים — ואני מוצא שיש בו ליקויים בנקודות שהזכרתי — אני מקווה שהוועדה תתקן אותם, והוא יתקבל על ידי הכנסת בהיותו משופר יותר מכפי שהוא עכשיו.

משה קלמר (המפלגה הדתית-לאומית):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. מי שזוכר את התקופה שבה נתקבל החוק המקורי, ודאי שיסכים לשינויים ששר העבודה הביא לפנינו כאן. אני אומר דבר זה, אם כי גם אני מסתייג מכמה סעיפים שכבר דיברו עליהם קודמי. נדמה לי שלא אזנים אם אנדי שהחוק הזה הביא או שר העבודה נגד עצמו, או שהיה מכוון נגד שר האוצר. כי המצב או היה כזה, שבעבודת דחק עבדו אלפי פועלים, ואפשר להגיד רבבות פועלים, והממשלה הלינה את שכר עבודתם. אנשים אשר עבדו שלושה ימים בשבוע והיו צריכים לקבל את שכר העבודה, היות והלינו את השכר היו רגילים למכור את הפנקסים, את השכר. אני זוכר את התיאורים אשר שמענו כאן באותו זמן מפני חברי כנסת שונים. אז היו מקיים רבים שבעל משפחה שעבד שלושה ימים בשכר שוודאי היה רחוק מאד מלהיות מספיק לפרנס את משפחתו, ומכיון שאף שכר זעום זה לא קיבל בזמן, היה צריך למכור את פנקסו ולהפסיד 30% או 25%. אני זוכר מה דובר אז על מצב זה, שהלק והחמיר, עד שבא שר העבודה והציע את חוק הגנת השכר. ראינו אז בחוק הזה חוק נגד הממשלה, זאת אומרת שהוא בא לרסן את עצמו. אם אנחנו מעסיקים פועלים בעבודת דחק שניים או שלושה ימים בשבוע, יש לפחות לשלם להם את השכר הזעום בזמן.

משהו כן היה בשעתו צורך בחוק מתמיד בנידון זה. אך אני חושב שהמציאות הוחיכה שלא תמיד היה מוצדק להחמיר בכך, ביהוד בומנו, כלפי הרבה נותני-עבודה פרטיים אשר מתוך סיבות שונות לא היה להם הכסף בזמן והיו צריכים אפילו לקבל אשראי כדי שיוכלו לשלם לפועלים, והמועדים שנקבעו היו יותר מדי מצומצמים. דבר זה גרם לשביחות, לבירורים ולמשפטים, וזה לא היה לטובת המשק. לפיכך כשבא עכשיו שר העבודה ומאריך את המועדים עד שישים יום — נדמה לי שזה מוצדק. כי בכל זאת המצב היום הוא כזה, שפחות או יותר השכר ניתן בזמן. גם הממשלה משלמת בזמן, אם יש עבודות דחק, וגם נותני-עבודה ובעלי בתי-הרושת. השכר ניתן בזמן ויש צורך להקל, מפני שבכל זאת אלה שהתרגלו לשלם בזמן — והחוק רואי חניף לא במעט את נותני-העבודה לשלם בזמן; יש צורך להקל קצת לגבי איאלו נותני-עבודה, לתת להם אפשרות "נשימה", אם הם מפגרים כלשהו, בכל אופן יותר מאשר לפי מה שנקבע בחוק המקורי.

עתה ברצוני להעיר הערות לשני ענינים, שאף קודמי כבר דיברו עליהם. קודם כל ביחס ליעקולים. בתיקון לסעיף 8 של החוק העיקרי נאמר: "שולם שכר העבודה באמצעות מוסד בנקאי או בנק הדואר, יחולו ההגבלות שבסעיף זה על שכר העבודה שביניהם במשך חודש ימים מיום ששולם להם". פירוש הדבר שאם עבד יותר מחודש, נאמר שיש שבועיות, והעובד עוד לא הוציא את הכסף, מטעמים מסויימים, יכול הבנק, או כל מלווה שהלחה כסף לפועל, לבוא ולעקל את משכורתו. אני חושב שאם מדברים על שכר עבודה, אין

חלקים אחרים של השכר. אני מציע איפוא שהסעיף הזה יתוקן ויובחט בו שיהגו מנהג שווה לגבי כל הרכיבים של השכר, וכל שחל מבחינת הלנת השכר על שכר היסוד ועל תוספת היוקר, יחול גם על הרכיבים האחרים של השכר.

סעיף 6 בחוק המוצע מבדיל, מבחינת ההלנה, בין השכר הניתן לעובד לבין תוספת השכר שהוסכם עליה או שהוחלט עליה ושהעובד זכאי לה. החוק מבדיל ואומר שבנוגע לתוספת אפשר להשהות את התשלום עד שישה חודשים, מה שאין כן כמובן לגבי השכר עצמו שמקבל הפועל עד אותו מועד שבו הוחלט או הוסכם על התוספת. ואילו אני סבור שלגבי התשלום מעת שהוחלט על התוספת, מאותו יום שנקבע, דין התוספת כדין השכר; היא חלק בלתי-יפרד מהשכר, ואין להסכים לסידור רים הדוזים את תשלום התוספת. בדרך כלל אפשר אמנם לטעון שנותני-העבודה מתקשים בתשלום התוספת, וצריך לתת להם שהות להתארגן ולעשות קלקולציה חדשה. אולם בדרך כלל הרי התוספת לשכר איננה יורדת על נותני-העבודה כרעם ביום בהיר. נשמחו של הפועל לא אחת יוצאת עד אשר הוא מגיע לתוספת במשכורתו. זהו בדרך כלל פרי פרשה ארוכה של משא-ומתן, ואין זה ענין פתאומי שאין נותן העבודה יכול לעמוד בכך. אני סבור שצריך לקבוע שהתוספת הזאת תינתן יחד עם השכר, ויחול עליה אותו דין כמו לגבי השכר.

אם יש הצדקה להבדלה כלשהי, הרי היא, לפי הכרתי, מוצדקת לגבי תוספת רטרואקטיבית, כלומר לגבי אותה תקופה שהפועל כבר חי אותה, וכבר הוציא את משכורתו לפי חישוב של השכר הקודם. לכן נדמה לי שבענין זה של תוספת רטרואקטיבית אפשר להסכים לדחיה מסויימת, נניח עד חודשיים.

לסעיף 7, המדבר על ההיישנות התביעה על הלנת השכר, שנה לגבי השכר עצמו וארבעה-עשר יום לגבי הפיצוי, יש להעיר כי מועד של ארבעה-עשר יום הוא קצר מדי וצריך להאריך אותו. אני יכול לתאר לעצמי שפועל יקבל לפעמים מנותני-העבודה את השכר אחרי הלנה מסויימת מתוך מצוקה, כלי שיספיק לו הזמן לתביעה פיצויים, כי מועד של ארבעה עשר יום איננו שהות מספקת לגבי העובד לעשות את הסידור רים המתאימים להגשת התביעה, מה עוד שהוא טרוד לעתים מאד בעבודה ואין לו די זמן. צריך איפוא לתת לו שהות ארוכה יותר, אפילו עד שלושה חודשים אחרי שהשכר שולם, שיוכל להגיש תביעה לזכות בפיצויים.

אני רוצה להתעכב על כמה נקודות הנוגעות לשכר, ובמידה מסויימת לענין הלנת השכר. חלק מהעובדים מקבל את שכרו על ידי לשכת העבודה. מה שברצוני לומר איננו נוגע לענין החוק, אבל זה נוגע לפרקטיקה של הדאגה לתשלום השכר לעובד. יש לעשות להרחבת הסידור של תשלום השכר באמצעות לשכת העבודה. דבר זה כשהוא נעשה במארגן של יני הלשכה, תוך ידיעת החוק, ועל ידי מוסד משפחתי השומר על החוק, מבטיח מפני הלנת שכר יותר מאשר בשוק הפרטי, החופשי. ובנוסף לזה הדבר עשוי למונע כל מיני קנוניות הנעשות כיום בשוק החופשי ביחסים בין נותני-העבודה והעובד, בעיקר הזמני, בנוגע לויתור מצד העובד על זכויות סוציאליות המגיעות לו לפי החוק, אבל הוא חושב שהוא עושה טובה לעצמו אם הוא מוותר על העולם הבא לטובת העולם הזה, ובסופו של דבר הוא מקבל בסכום כולל פחות מאשר אילו היה עומד על זכותו — וזה דבר הנעשה לעתים מתוך לחץ, קוצר רוח או חוסר ידיעה. תשלום שכר העבודה באמצעות הלשכה מונע דבר זה ומאפשר פיקוח הרבה יותר טוב על כל עניני תשלום השכר.

פה המקום לומר שיש לבטל את התשלום המקובל

ישיבה רע"ד, א' אב תשכ"ג (22 יולי 1963)

— חוק הגנת השכר (תיקון מס' 3) (קלמר, סנהדראי); חוק לתיקון פקודת הדרכים ומסילות הברזל (הגנה ופיתוח) (מס' 2); חוק לתיקון פקודת הדרכים (רחבן והתווייתן) (מס' 2) (סנהדראי, אלון) —

נוחן העבודה צריך לפרעו, למה נגביל את הדבר? הפועל יכול לתבוע חוב זה. הייתי אומר כי לפחות יש זכות לפועל לתבוע את הסיציויים תוך שלושה חודשים. הייתי אף מרחיק לכת ואומר: תוך שישה חודשים, כי סוף סוף זוהי זכותו. כי יכול להיות שהלנת השכר נמשכה מספר רב של חודשים, אפילו שנה. מה עשה הפועל להזהר? הוא לווה כסף, שילם ריבית כדי שיוכל לפרנס את משפחתו. עתה באה הצעת החוק ואומרת שאם עברו רק ארבעה עשר יום והפועל לא הגיש תביעה, מתיישנת זכותו לפיצויי הלנת השכר. אני חושב שזה איננו צורך וצריכים להאריך את המועד הזה לכל הפחות לשלושה חודשים, אם לא לשישה חודשים.

היו"ר ט. סנהדראי :

את תשובת השר נשמע באחת הישיבות הבאות.

הבדל על ידי מי הועבר לחשלומו. אם זהו שכר עבודה, הרי זה קודש בשביל הפועל ובשביל משפחתו. קבענו איוה מינימום מסויים שצריך להיות בשביל הפועל, שאין לעקלה, מפני שיכול להיות שהפועל עשה סידורים מסויימים והכסף מיועד להם.

שנית, רציתי להעיר הערה בענין הזכות לפיצויי הלנת השכר. אני מבין שאם עברה שנה והפועל לא תבע פיצויי הלנת שכר — תתיישן זכותו לכך. אולם אם אחרי זמן מסויים של הלנת השכר שילם נוחן העבודה את שכר העבודה אבל לא את פיצויי הלנת השכר, אין לומר שבעבור ארבעה עשר יום מהיום שבו שולם למעשה השכר מתיישנת זכותו של הפועל לתבוע פיצויים. אני חושב שזהו זמן לא מספיק, כי ממה נפשך; אם אנחנו אומרים שפיצויי הלנת השכר הוא חוב אשר

ט. חוק לתיקון פקודת הדרכים ומסילות הברזל (הגנה ופיתוח) (מס' 2),

תשכ"ג—1963; חוק לתיקון פקודת הדרכים (רחבן והתווייתן)

(מס' 2), תשכ"ג—1963 *

(קריאה ראשונה)

תיקון פקודת הדרכים (הגנה ופיתוח) גורר אחרי גמ תיקון הפקודה השניה, כלומר פקודת הדרכים (רחבן והתווייתן), הבא להגדיל את רוחב השטח שעלי חל האיסור לבצע עבודת שיפור של קבע עד ל-25 מטר מציר הכביש במקום 20 מטר, כפי שמקובל כיום. עבודות שיפור של קבע מוגדרות בפקודות הנ"ל והגדרתן מופיעה בדברי ההסבר להצעת החוק בחוברת הכחולה המונחת לפניכם.

מטרתו של האיסור לנוע יצירת עובדות המכבידות אחר כך במקרה הצורך של הרחבת הכביש, וכן למנוע תשלום פיצויים בעד מבנים וכיוצא באלה שהוקמו על השטח המיועד להרחבת הכביש בעתיד. עם זה, האיסור איננו מונע עיבוד חקלאי של הקרקע.

אני מציע להעביר את החוקים האמורים לוועדה ופונה אליה בבקשה להחזירם לכנסת עוד לפני סיום המושב הנוכחי, כדי לקבלם בקריאה שניה ושלישית. כל רחיה בקבלת התיקונים תמנע מהמחלוקה לעבודות ציבוריות במשרד העבודה להתחיל בעבודות מסויימות, שהן חשובות ודוחקות ביותר.

היו"ר ט. סנהדראי :

היות ולא נרשמו מתוכתים לדין, אני יכולים לעבור להצבעה. נצביע על ההצעה להעביר את החוקים לוועדה, אשר תיקבע עלידי ועדת הכנסת.

הצבעה

ההצעה להעביר את החוק לתיקון פקודת הדרכים ומסילות הברזל (הגנה ופיתוח) (מס' 2), תשכ"ג—1963, ואת החוק לתיקון פקודת הדרכים (רחבן והתווייתן) (מס' 2), תשכ"ג—1963, לוועדה נתקבלה.

היו"ר ט. סנהדראי :

הישיבה הבאה מחר בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

היו"ר ט. סנהדראי :

נעבור לסעיפים ז' ו'ח' של סדר-היום: חוק לתיקון פקודת הדרכים (רחבן והתווייתן) (מס' 2), תשכ"ג—1963, קריאה ראשונה; חוק לתיקון פקודת הדרכים ומסילות הברזל (הגנה ופיתוח) (מס' 2), תשכ"ג—1963, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר העבודה.

שר-העבודה י. אלון :

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. המדובר בשתי הצעות חוק: 1. חוק לתיקון פקודת הדרכים ומסילות הברזל (הגנה ופיתוח) (מס' 2), תשכ"ג—1963; 2. חוק לתיקון פקודת הדרכים (רחבן והתווייתן) (מס' 2), תשכ"ג—1963.

יש לי הכבוד להגיש בשם הממשלה את שני החוקים האלה לקריאה ראשונה. שני החוקים דנים באותו נושא, אם כי מבחינות שונות.

לפי פקודת הדרכים ומסילות הברזל (הגנה ופיתוח), 1943, מוסמך שר העבודה להפקיע קרקע לצורך סלילת כבישים. שטח הקרקע שמותר להפקיעו לצורך כביש מוגבל לרצועה ברוחב של 40 מטר. לפי התכניות לפיתוח רשת הכבישים בארץ יהיה צורך להרחיב כבישים עורקים עד לארבעה נתיבים, ובמקרים מיוחדים אף לשישה נתיבים. מכאן הצורך בסמכות להפקיע קרקע הדרושה להרחבת הכביש שים עד ל-50 מטר, כי ברוחב של 40 מטר לא ניתן הדבר להיעשות.

למותר להדגיש את חשיבות פיתוח רשת הכבישים מבחינת התפתחות המשק הלאומי, צרכי הבטחון והבטיחות וכן גם נוחיות התנועה בדרכים. אתם עדים כבר היום לעבודה הנרחבת בסלילת כבישים ושקומם בכל רחבי הארץ בעזרת מילווה בינלאומי ומאמץ כספי עצמי ניכר.

הישיבה ננעלה בשעה 20.25.